

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ARCHIVNICTVÍ A POMOCNÝCH VĚD HISTORICKÝCH

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**DĚJINY MICHLOVY HUTI V 17. A 18. STOLETÍ. PŘÍSPĚVEK K HISTORII
ŠUMAVSKÉHO SKLÁŘSTVÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autorka práce: Eva Nováková

Studijní obor: Archivnictví

Ročník: Třetí

2014

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s §47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Michlova Huť 9. května 2014

.....
Eva Nováková

Na tomto místě bych chtěla poděkovat doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za odborné rady a komentáře, které mi poskytl při vzniku této bakalářské práce.

Děkuji Mgr. Miroslavě Smíškové za cenné rady i její volný čas.

Poděkování patří především mé rodině, příteli a všem přátelům za podporu i rozptýlení během sestavování mé bakalářské práce.

Bakalářská práce „*Dějiny Michlovy hutě v 17. a 18. Století*“ si klade za cíl přiblížit historii šumavské sklářské hutě proslavené objevem křídového skla. Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola stručně představuje panství Vimperk a vrchnost, pod kterou vybraná huť patřila. Další část se věnuje problematice šumavského sklářství v období 17. a 18. století. Třetí kapitola podává informace o výrobě skla a sklářském nářadí a představuje výrobky, které zmiňovaná huť vyráběla. Stěžejní částí této práce je čtvrtá kapitola, která se zabývá touto hutí. Představuje jednotlivé hutímistry a jejich práva a povinnosti. Věnuje se také celkovému postavení Michlovy hutě ve vybraném období. Součástí práce je také obrazová příloha.

Bachelor thesis *History of „Michlova hut“ in the 17th and 18th century* aims to elucidate the history of glassworks in Šumava, which is famous for the discovery of the cretaceous glass. The thesis is divided into four chapters. The first chapter briefly presents the estate Vimperk and nobility, under which the selected glassworks belonged. The next part deals with the issue of Šumava's glass industry in the 17th and 18th century. The third chapter provides information about the glass production and glass-making tools and also presents products produced in mentioned glassworks. The main part of this thesis is the fourth chapter, which deals with this glassworks. It represents individual glass-making foremen and their rights and obligations and it describes the general position of “Michlova hut” in the selected period. The thesis also includes appendix with pictures.

Obsah

ÚVOD	5
1. Historický kontext.....	9
1.1. Eggenberkové	9
1.2. Panství Vimperk	13
2. Sklářství na Šumavě.....	15
2.1. Sklářství po třicetileté válce	16
2.1.1. Barokní sklářství	18
2.1.2. Šíření barokního skla.....	22
2.2. Obchod	23
3. Výroba skla	25
3.1. Výrobky.....	26
3.1.1. Páteříky.....	26
3.1.2. Knoflíky.....	27
3.1.3. Duté sklo.....	27
3.1.4. Hutnické sklo.....	27
3.1.5. Tabulové sklo	28
3.1.6. Zrcadla.....	28
3.2. Sklářské nářadí a pomůcky	28
4. Michlova huť	30
4.1. Držitelé	31
4.2. Vybavení.....	35
4.3. Privilegia.....	37
ZÁVĚR	42
Prameny a literatura	45
Seznam příloh	48
Přílohy.....	49

ÚVOD

Hlavním tématem této práce jsou *Dějiny Michlovy hutě v 17. a 18. století*. Na začátku bych chtěla zdůvodnit, proč jsem si vybrala právě toto téma. Důvodem je především má osobní motivace, neboť na Michlově huti jsem vyrůstala a dodnes zde bydlím. Od dětství mě zajímalo, odkud se berou krásné skleněné korálky a další střípky, které jsme s rodinou z jara nacházeli v krutinách a proč se vlastně tato huť jmenuje Michlova? Zajímalo mě, kdo byl ten Michael, a řada dalších otázek. Bohužel literatura příliš takovýchto otázek nezodpověděla, protože se této huti zatím nikdo systematictěji nezabýval. A tak jsem se rozhodla provázat osobní zvědavost dozvědět se více o svém rodišti s psáním bakalářské práce s využitím archivních pramenů.

Michlova huť je dnes již odlehlá samota uprostřed šumavských lesů, přesto je ve sklářském odvětví poměrně známá. Tuto huť proslavil především objev křídového a rubínového skla. Techniku sklářů na Michlově huti se snaží napodobit někteří skláři i dnes. Proto také většina literatury zmiňuje tuto huť v souvislosti s technologií výroby skla. Což je také další důvod, proč jsem si toto téma vybrala. Chtěla bych se naopak soustředit především na její historii.

Ve čtyřech kapitolách práce přiblíží dějiny Michlovy hutě i šumavského sklářství. Nejdříve se budu věnovat historickému kontextu, ve kterém představím vimperské panství, do kterého zmiňovaná huť patřila, i její vrchnost, neboť výrazně ovlivňovala dění na této huti. Dále se budu věnovat šumavskému sklářství ve vybraném období, přiblížím techniku tehdejší výroby a nakonec i sklářské výrobky, které s největší pravděpodobností vybraná huť vyráběla. V poslední kapitole se zaměřím nejen na jednotlivé huťmistry, kteří stáli v čele huti, ale také zjistím jejich majetkovou držbu a postavení. Zaujímalí skláři ve společnosti výjimečné postavení, nebo byli obyčejní poddaní své vrchnosti? Měla i sklárna své zvláštní výhody a byla nějakým způsobem nezávislá? Osobně by mě také zajímalo, kde přesně huť stála a jak zhruba vypadalo její okolí. A v neposlední řadě bych se chtěla zabývat také tím, proč podle literatury tak věhlasná sklárna ukončila svoji výrobu?

Pro zodpovězení těchto otázek budu využívat nejen dostupnou literaturu, ale také dochované prameny. Budu pracovat s nevydanými prameny uloženými ve fondu Velkostatek Vimperk ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Český Krumlov. V tomto fondu je samozřejmě o sklárnách i o Michlově huti velké množství materiálu, a tak budu pracovat pouze s těmi písemnostmi, díky kterým bych měla zodpovědět mnou

kladené otázky. Vzhledem k mému tématu nebudu však používat jen jeden typ pramene, ale budu pracovat s několika různými druhy. Budu tak pracovat například s korespondencí, privilegiem nebo inventářem.

Literatura

Na téma sklářství bylo vydáno mnoho knih, a to jak odborných, tak i populárních. Populárně naučná literatura je zaměřena spíše pro laiky a věci často zjednodušuje, na druhou stranu čtenář získává první a srozumitelný přehled o složitějších tématech sklářství, jakým je proces výroby nebo různé druhy skel a výrobků. Příkladem takové práce je monografie Vlastimila Vondrušky.¹

Na odbornou literaturu zabývající se sklářstvím lze nahlížet z několika oborů. Odborné publikace je pak možné najít také v oblasti archeologie, která se také zabývá sklářstvím na našem území. Sklářství v jižních Čechách se věnoval například Jiří Fröhlich,² který přispěl několika články například o povrchových výzkumech zaniklých skláren, kde přesněji určoval polohu jednotlivých hutí. Autor se dále zabýval také jmény šumavských skláren.

Vznikla řada monografií, které pohlížely na sklářství z hlediska uměleckého a umělecko-průmyslového. Často se setkáváme s katalogy nebo průvodci sbírek, ve kterých je zachycen především vývoj skla, jeho tvar a dekorace s odkazem na určitou oblast nebo i konkrétní sklárnu. Takovým katalogem je *Jihočeské sklářství 14. - 20. století* sestavené Radko Klofáčem³ nebo *Průvodce umělecko-historickými sbírkami* od Duni Panenkové.⁴ V umělecko-průmyslové oblasti je také řada monografií, které se zabývají vývojem technik tavení skloviny, chemickými změnami při výrobě skla nebo inovacemi pecí. Zajímala jsem se ovšem o tituly, které se zabývají historickým vývojem skláren, což by mohlo být další téma.

¹ Vlastimil Vondruška, *Sklářství*, Praha 2002.

² Jiří Fröhlich, *Sklárny střední Šumavy. Výsledky archeologického průzkumu*, Sušice 1989.

³ Radko Klofáč, *Jihočeské sklářství 14. - 20. století*, České Budějovice 1993.

⁴ Duňa Panenková, *Průvodce umělecko-historickými sbírkami*. Sv. 1- *Sklo jihočeské šlechty*, Praha 1994.

K dějinám sklářství významně přispívá dílo Olgy Drahotové,⁵ která ve své obsáhlé knize reflektuje vývoj sklářské výroby od středověkých počátků až do 20. století. Část je věnována rovněž novověkému, zejména baroknímu sklářství, ve kterém kromě představení výrobků a novověkých technik a druhů skla přibližuje i obchod se skleněným zbožím. Nakonec hodnotí i situaci sklářství po třicetileté válce. Toto dílo však není zaměřeno regionálně, jako je to například u Jitky Lněničkové, která se zabývá přímo šumavskými sklárnami. Pozornost věnuje mimo jiné i vzniku křišťálového a křídového skla. Autorka představuje situaci v 17. století právě s ohledem na sklárny střední Šumavy.⁶ Ve své další monografii se zaměřuje na významné skláře nebo sklářské rodiny a přibližuje jejich životní příběhy.⁷

Zásadní dílo k dějinám šumavských skláren v novověku je *České sklo* od Františka Mareše.⁸ Autor se zde věnoval dějinám jednotlivých šumavských skláren. Opíral se přímo o archivní prameny, mapoval spíše ale hospodářský vývoj vybraných hutí a obchodu. Přesto se také zmínil o vztahu vrchnosti a postavení sklářů. Přestože monografie byla vydána v roce 1893, přináší stále zajímavé a cenné informace. Přímou o archivní prameny se opírá také monografie *Umění šumavských sklářů* od Viléma Kudrličky a Jiřího Záloly.⁹ Autoři se zde vedle obchodu a výroby věnovali přímo každodennímu životu lidí pracujících na huti, sklářským tradicím nebo jídelníčku. Důležité také je, že autoři sestavili slovník německé novověké sklářské terminologie, která je velmi specifická. Slovníček tak výrazně usnadňuje badateli práci s překladem odborných nástrojů, procesů apod. Cennějším zdrojem informací ale pro mě byl *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům českých zemí* od Hildegard Bokové a Libuše Spáčilové, který je podle mého klíčový pro překlad pramenů, které jsem používala.¹⁰ Navíc v úvodu můžeme najít poučení o různých jazykových změnách, jejichž znalost výrazně usnadňuje porozumění německému novověkému textu.

⁵ Olga Drahotová a kolektiv, *Historie sklářské výroby v českých zemích- I. díl*, Praha 2005.

⁶ Jitka Lněničková, *Šumavské sklářství*, Sušice 1996.

⁷ Táž, *Příběhy šumavských sklářů*, Plzeň 2011.

⁸ František Mareš, *České sklo*, Praha 1893.

⁹ Vilém Kudrlička- Jiří Záloly, *Umění šumavských sklářů*, České Budějovice 1987.

¹⁰ Hildegard Boková – Libuše Spáčilová, *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí*, Olomouc 2003.

O sklářích je možné se dozvědět také z různých prací, které se zabývají dějinami Šumavy, regionálními dějinami apod. Jsou to ovšem jen krátké zmínky.

1. Historický kontext

1.1. Eggenberkové

V období, které zkoumám, vlastnili Eggenberkové vimperské panství a zásadně tak ovlivňovali dějiny Michlovy hutě. Původně se však Eggenberkové objevují jako měšťanská a obchodnická rodina ve městě Radkersburg. Ve druhé polovině 15. století patřil mezi zdejší obchodníky i první písemně doložený příslušník tohoto rodu Ulrich Eckenperger, který se však přestěhoval do Štýrského Hradce a působil zde jako městský sudí. Ulrich však roku 1448 zemřel a jeho majetek byl rozdělen mezi dva jeho syny Baltazara a Jana. Jan založil rodovou linii Ehrenhausen a dále se věnoval obchodu. Baltazar se stal představitelem linie tohoto rodu ve Štýrském Hradci. Vedl nejen výnosný obchod, ale byl i mincmistrem císaře Fridricha III.,¹¹ a tak se Eggenberkové postupně stali jedním z nejbohatších štýrských rodů. S rozšiřujícím se majetkem vzrůstal i vliv Eggenberků. Členem katolické linie Ehrenhausen byl Ruprecht z Eggenbergu, který se dále věnoval vojenské kariéře. Proslavilo ho úspěšné tažení rakouských vojsk proti Turkům u Sisaku v roce 1593 a v boji o pevnost Petrinja v Chorvatsku v roce 1595. Za válečné zásluhy byl Ruprecht v roce 1598 povýšen do stavu dědičných svobodných pánů.¹²

Snad významnějším členem eggenberského rodu byl Ruprechtův bratranec Jan Oldřich z Eggenberku. Ačkoli byl protestant, kvůli vidině kariéry na katolickém císařském dvoře nakonec konvertoval ke katolicismu. A tak nejen oblíbenost příbuzného Ruprechta, ale také určitá loajálnost k císaři umožnila Janu Oldřichovi vstup do rakouských dvorských služeb. Postupem času získával Eggenberk důvěru u císaře a po roce 1601 mu byly svěřeny důležité zeměpanské úřady. V roce 1602 se stal nejvyšším hofmistrem arcivévodovy manželky Marie Anny Bavorské, od roku 1597 byl číšníkem na arcivévodském dvoře ve Štýrském Hradci a v roce 1603 jmenován členem arcivévodovy tajné rady. Později se stal ředitelem této tajné rady a v tom samém roce i prezidentem dvorské komory. Díky své činnosti na dvoře a cestování tak získával cenné

¹¹ V. Bůžek – A. Kubíková- J. Zálaha, Baroko v Českém Krumlově, Třeboň 1995.

¹² Tamtéž, s. 12.

kontakty a poznával významné a vlivné osobnosti tehdejších zahraničních dvorů. Eggenberkova oddanost císaři však nebyla vedena bez osobních zájmů.

Po zvolení Ferdinanda II. císařem v roce 1619 se stal Jan Oldřich císařovým nejbližším a nejvěrnějším rádcem, což mu vyneslo další funkce a také bohatství. V roce 1621 byl jmenován zemským hejtmanem, nejvyšším komořím ve Štýrsku a později nejvyšším číšníkem v Krajině. Funkci gubernátora Štýrska, Korutan, Krajiny a Istrie převzal v roce 1625. Za prokázané služby a loajálnost mu císař, který v té době neměl tolik peněžních prostředků, věnoval panství Český Krumlov. Stalo se tak v roce 1622.

Jan Oldřich se nově nabytým panstvím příliš nesžil. Často se zde nezdržoval a pravděpodobně k němu neměl ani bližší vazby. Přesto mu 15. dubna 1628 císař Ferdinand II. potvrdil donaci pro Český Krumlov z roku 1622 a navíc bylo panství povýšeno na knížectví s vévodským. Eggenberk i jeho potomci tak používali titul vévodů z Českého Krumlova.¹³ Tím se dostal tento rod do Čech a pomalu začal rozšiřovat svůj rodový majetek i vliv.

Základním eggenberským majetkem se tak v roce 1622 stalo panství Český Krumlov, Prachatice, Netolice, vinice a dvůr v Křemži na Dunaji a Steinu v Rakousích. Tento majetek však Jan Oldřich a jeho dědicové dále rozšiřovali, a to především výhodným skupováním konfiskátů. Eggenberské državy se tedy rozrůstaly především po jižních Čechách, protože mezi eggenberský rodový majetek přibylo například panství Chýnov, statek Blanice se Starou Vožicí, Zvíkov, Římov a Hamr, dále dvory například v Čertyni nebo Krníně a nakonec v roce 1630 také panství Vimperk.¹⁴

Po smrti Jana Oldřicha v roce 1634 se veškerého eggenberského majetku chopil jeho syn Jan Antonín (1610-1649). Ten se po vzoru otce věnoval taktéž diplomatickým službám,¹⁵ ale stejně jako Jan Oldřich se ani on na Krumlově příliš nezdržoval. Pobýval především ve Vídni a Štýrském Hradci.¹⁶ Navíc v očích ostatních, především starších rodů nebyli Eggenberkové považováni za dostatečně vznešený a starý rod. To se projevilo také v komplikacích se sňatkem Jan Antonína s Annou Marií Braniborskou

¹³ Tamtéž, s. 12.

¹⁴ Tamtéž, s. 12.

¹⁵ Jmenován zemským hejtmanem v Krajině a císařským tajným radou.

¹⁶ Anna Kubíková, *Das Kulturleben am Hofe der in Böhmen ansässigen Eggenberger*, *Opera historica* 5, 1996, s. 71-72.

v roce 1639.¹⁷ I v Čechách byl eggenberský rod považován stále za cizí šlechtu, která pro osobní zájem pouze využila císařovy přízně a výhodných koupí nemovitostí. Jan Antonín však v roce 1639 v Lublani předčasně zemřel a zanechal po sobě tři potomky - dceru Marii Alžbětu (1641) a dva syny Jana Kristiána (1641-1710) a Jana Seifrieda (1644-1713). Potomci byli ale nezletilí, proto byl rodový majetek až do dosažení dospělosti synů spravován vdovou Annou Marií, které se správou pomáhali dva poručníci, a to Kristián markrabě Braniborský a Wolf ze Stubenberku.¹⁸ Jan Kristián získal vzdělání spolu s jeho bratrem Janem Seifriedem na jezuitské koleji ve Štýrském Hradci. Spolu také podnikli několik cest po Evropě. Navštívili tak Německo, Španělsko, Nizozemí, Francii, Švýcarsko a Itálii. Během takovéto cesty oba Eggenberkové navázali významné kontakty, navíc se setkali například s italskou hudbou a celkově evropskou barokní kulturou, což Jana Kristiána pro budoucnost zásadně poznamenalo.

Jelikož Jana Antonína zastihla smrt dříve, než stačil sepsat řádnou závěť, která byla ponechána pouze v konceptu, vznikl mezi oběma bratry spor o dědictví. Ti totiž byli v roce 1664 prohlášeni za zletilé. Přestože původní koncept závěti dokazoval primogeniturní nástupnictví a svěření rodového majetku, mladší Jan Seifried se dožadoval rozdělení majetku na dvě části. Aby se rodina vyvarovala soudního sporu, domluvil se nakonec Jan Kristián se svým mladším bratrem na rozdělení rodového majetku. Jan Seifried si vybral tu polovinu dědictví, kterou tvořilo hrabství, panství a doly ve Štýrském Hradci. Jan Kristián nakonec zdědil panství Ehrenhausen, Oberwalsee a Senftenberg a také panství v Čechách a nakonec dědičně také úřad nejvyššího maršálka v Rakousích.¹⁹ Spor o majetek mezi bratry však touto dohodou neustal, protože v roce 1667 vznikla rozepře o správu hrabství Gradiška, které bylo vyřešeno po pěti letech novou smlouvou ve prospěch Jana Kristiána.²⁰

Po převzetí dědictví se Jan Kristián v roce 1665 odebral na Český Krumlov, který si zvolil za sídelní město. Tento Eggenberk však nešel ve stopách svého otce a děda. Přestože zastával některé důležité diplomatické funkce, nebylo jich ani tolik jako

¹⁷ V. Bůžek- A. Kubíková – J. Zálaha, Baroko, s. 15.

¹⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁹ Markéta Korychová, Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci za Eggenberků, České Budějovice 1996. (= diplomová práce na PF JU)

²⁰ V. Bůžek – A. Kubíková – J. Zálaha, Baroko, s. 15.

u předků.²¹ Právě nový kníže významně oživil kulturní život v Českém Krumlově. Jan Kristián se poté, co si již na cestách v mládí velice oblíbil divadlo, snažil, aby divadelní představení probíhala i v českokrumlovské rezidenci. V osmdesátých letech 17. století dokonce nechal postavit samostatnou budovu pro zámecké herce, z nichž mnozí přicházeli na českokrumlovské panství až z Innsbrucku.²² Kromě věhlasných herců se na zámku soustřeďovali také muzikanti, z nichž nejvýznamnějšími členy kapely byli zcela jistě trubači. Na českokrumlovském zámku zanechali z období správy Jana Kristiána stopu mimo jiné i architekti.²³ Ti se totiž podíleli na přestavbě českokrumlovského zámku během druhé poloviny 17. století. Výrazná přestavba měla zámek celkově nejen zútulnit, ale bylo také potřeba, aby odpovídal tehdejším nárokům na reprezentaci šlechtice.²⁴ Kromě již zmíněných umělců se na českokrumlovském zámku objevovali také různí výtvarní umělci, kteří měli specifický úkol. Vedle malování portrétů a zhotovování divadelních kulís umělci vypracovávali mapy měst, městeček a obrazy zámků v eggenberském držení.²⁵ Vznikly tak například malby zámku Vimperk a Kratochvíle nebo města Husince.²⁶ Je nutné také podotknout, že na oživení kulturního života v Krumlově se nepodílel Jan Kristián sám, ale oporou mu byla také uměnímilovná manželka Marie Arnoštka ze Schwarzenberka.

Vedle oblasti kultury se Jan Kristián při správě českokrumlovského panství prokázal poměrně schopným hospodářem. Dosavadní eggenberský rodový majetek nejen rozšířil, ale snažil se jej i celkově vylepšit. Jan Kristián koupil během druhé poloviny 17. století několik dalších statků, například Červený Újezd, Dub u Tábora, Chlum u Křemže, Chlumeček, Myslín, Běleč, a také několik dvorů - ve Světlíku nebo Bartochově.²⁷ Přitom byl tento Eggenberk znám také jako kníže s velkým sociálním cítěním, což se projevovalo v povyšování a vylepšování dosavadních a udělování

²¹ Roku 1642 se stal císařským tajným radou, byl také jmenován nejvyšším zemským maršálkem.

²² A. Kubíková, *Das Kulturleben*, s. 71-72.

²³ Na zámku působili například Jan Maria Spinetta, Petr Spinetta a Jakub Anton de Maggi.

²⁴ V. Bůžek – A. Kubíková – J. Zálaha, *Baroko*, s. 15

²⁵ Na malbách se podílel například Heinrich von Veerle nebo Johan Ulrich Kraus.

²⁶ A. Kubíková, *Das Kulturleben*, s. 71-72.

²⁷ Tamtéž.

nových privilegií měštům i cechům. Navíc k tomu byl nakloněn různým almužnám a dalším darům, v čemž se nepochybně odrážela i Eggenberkova zbožnost.²⁸ V neposlední řadě významně přispěl ke kolonizaci dosud nepřístupných lesů na Šumavě zakládáním nových osad.

Ovšem roku 1710 Jan Kristián zemřel. Byl však bezdětný, a tak nastal problém s dědictvím. Správu rodového majetku zatím měla manželka Marie Arnoštka, která jej dle plánu měla svěřit do štýrské linie představované Kristiánovým bratrem Janem Seyfriedem, jeho synem Janem Antonínem II. a vnukem Janem Kristiánem II. V rozmezí let 1713-1716 však vymřela i celá štýrská větev. Tím vymřel po meči a zanikl rod Eggenberků. Marie Arnoštka, která přežila všechny mužské členy eggenberského rodu, nakonec v roce 1719 svěřila veškerý rodový majetek do rukou svého synovce Adama Františka ze Schwarzenberku. A tak se i rod Schwarzenberků na dlouhá léta dostal do jižních Čech.²⁹

1.2. Panství Vimperk

První písemná zpráva o Vimperku je dochována z roku 1264, kdy se jako první držitel uvádí Purkart z Janovic. Až do roku 1369 držel Vimperk rod Janovců.³⁰ V roce 1479 byl Vimperk Vladislavem II. povýšen na město. V držbě vimperského panství se vystřídal mnoho držitelů, mezi nimi se objevili například Kaplířové ze Sulevic nebo Malovcové z Malovic.³¹ Již od roku 1554 bylo toto panství pod správou Viléma z Rožmberka. To také dokazuje urbář z tohoto roku. Vimperk tedy spadal pod správu panství Český Krumlov, které spravovalo rozsáhlé území s několika rychtami.³² Podle rodové dohody z roku 1565 získal vimperské panství Vilémův bratr Petr Vok.³³ Tehdy byl zchátralý a zanedbaný vimperský hrad částečně opraven a dokonce i na čas obydlen. Petr Vok si jej totiž v roce 1565 vybral jako své trvalé sídlo. Avšak přílišná odlehlost a

²⁸ V. Bůžek – A. Kubíková – J. Zálaha, *Baroko*, s. 15.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, XI, Prácheňsko, Praha 1997.

³¹ Václav Starý, *Památky Prachaticka a Vimperska*, Prachatice 1969.

³² Adolf Kalný, *Soupis urbářů jihočeských archivů 1378-1773*, České Budějovice 1976.

³³ Jaroslav Pánek, *Životy posledních Rožmberků. Velmoži české renesance*, Praha 1989, s. 183.

izolace tohoto panství vedla nakonec Petra Voka ke změně sídla, a tak se přesunul do Bechyně.

Z tohoto období, přesněji z roku 1600, je dochován také samostatný urbář pro vimperské panství. Ten mimo jiné obsahuje seznam obcí, pivovarů, chmelnic, hospodářských dvorů, mlýnů, potoků, lesů a dalších objektů. Vimperk měl dále pod správou 28 menších vesnic.³⁴

Nicméně vimperské panství bylo nadále ponecháno ve vlastnictví pánů pětileté ríše, a to až do roku 1601. Tehdy jej Petr Vok prodal Volfovi Novohradskému z Kolovrat, čímž se poslední Rožmberk snažil řešit své finanční problémy. Ovšem kvůli své zadluženosti jej v roce 1630 syn Volfa Novohradského Jáchym prodal Oldřichu z Eggenberka, v té době již majiteli českokrumlovského panství.³⁵ A jak bylo již zmíněno, po vymření eggenberského rodu přešlo toto panství v roce 1719 spolu s ostatním rodovým eggenberským majetkem do rukou rodu Schwarzenbergů.³⁶

³⁴ A. Kalný, Soupis.

³⁵ František Kašička, Bořivoj Nechvátal, Tvrze a hrádky na Prachaticku, Prachatice 1990.

³⁶ V. Starý, Památky.

2. Sklářství na Šumavě

Šumava byla osidlována již od 13. století. Po vypálení nebo vyklučení lesa vznikaly malé osady, které se postupně spojovaly do větších správních celků, rychet. Osídlenci, kteří zakládali nové vesnice, přicházeli z různých částí českých zemí, velice často také ze sousední Svaté říše římské. Osídlování Šumavy probíhalo od středověku nepřetržitě, i když někdy s větší či menší intenzitou. Tak tomu bylo například i po polovině 17. století, kdy se na Šumavě začali usazovat němečtí kolonisté.³⁷ Německými katolíky bylo osidlováno především pohraničí, které bylo dosud kvůli nehostinné krajině stále ještě téměř vylidněné. Německý vliv se projevuje i na germanizaci názvů obcí.³⁸

Šumavské pohraničí nabízelo nejen dostatek místa pro zakládání nových osad nově příchozími, ale také dřevo, kterého bylo v šumavských lesích dostatek. Kolonisté jej brzy začali využívat pro různé hospodářské účely. Jedním z nich bylo i zpracování ve sklářství. Šumava navíc tomuto odvětví nabízela i další zásadní suroviny pro výrobu skla, jako byl křemen nebo písek. Šumavské sklářství postupem času nabývalo důležitosti i díky rozvíjejícímu se obchodu, který umožňovala zejména Zlatá stezka vedoucí skrz šumavské lesy do zahraničí.

Kolonizace Šumavy a rozvoj sklářství souvisel nejen s imigrací katolíků po třicetileté válce a s rostoucím počtem obyvatelstva, ale určitou roli hrály sociální problémy. Po třicetileté válce sílila vrstva nemajetných bezzemků, a to hlavně v oblastech jižních a západních Čech, kde půda nebyla tak úrodná. Bezzemci se v těchto oblastech počátku potýkali i s nedostatkem práce. Uplatnění tak často nacházeli právě ve sklářských hutích.

Jak již bylo zmíněno, sklářské hutě spotřebovaly pro výrobu skla velké množství dřeva, proto se také hutě zakládaly v bezprostřední blízkosti lesa. Ale jak se těžbou postupně posouvala hranice lesa, tak se přesouvala i samotná huť. Vždy se však nepřesunul veškerý personál hutě, a tak někteří zůstávali na místě původní hutě, kde se usadili natrvalo a obdělávali nově vzniklá políčka. Název hutě postupně přešel i na

³⁷ František Lysý, *Z šumavských lesů*, České Budějovice 1989.

³⁸ Roman Hajník, *Vývoj kolonizace a jmen obcí v okrese Prachatice*, České Budějovice, 1991. (= diplomová práce na PF JU)

jméno vzniklé obce.³⁹ Některé z mnoha rozdrobených šumavských osad zůstaly zachované i dodnes. Názvy osad právě mapují rozvoj sklářství na Šumavě pro toto období a jejich vliv na kolonizaci oblasti Šumavy.⁴⁰

2.1. Sklářství po třicetileté válce

V roce 1620 došlo k bitvě na Bílé hoře. Stavovské povstání rozpoutalo třicetiletou válku, jejíž následky nepochybně ovlivnily další dění po celých českých zemích, Šumavu nevyjímaje. Fungování českých zemí muselo být po odchodu nepřátelských vojsk obnoveno v řadě významných odvětví. Došlo ke stabilizaci chodu institucí a správy a pomalu oživalo i hospodářství, a to především i díky migraci a zahraničnímu obchodu. To nepochybně ovlivnilo také odvětví sklářské výroby.

Třicetiletá válka sklářství výrazně zasáhla. Prakticky se zastavil jakýkoliv obchod, mnoho pecí bylo vyhašeno a na hutích se pracovalo jen zřídka. Žádná z tehdejších hutí nacházející se pod Boubínem sice nebyla zcela zničena, neznamená to však, že by rabování nepřátelských vojsk sklářské hutě úplně minulo. Velké škody také utrpěly tzv. páteřikové hutě nacházející se především na Kašperskohorsku a v Královském Hvozdu. Tyto hutě se soustředily pouze na výrobu páteřiků a po válce měly mizivý odbyt. Sklárny se smíšenou výrobou, které produkovaly duté, okenní a zrcadlové sklo, měly o něco jednodušší situaci. Obnova hutí však nebyla jednoduchá a trvalo až do konce 17. století, kdy byly válečné ztráty dorovnány a sklárny dosahovaly opět zisku.⁴¹

Do té doby bylo sklo zbožím pouze pro urozené a společenské špičky, což tehdy, zvláště po pobělohorské šlechtické emigraci, sotva mohlo představovat masivní odbytiště. Šlechta navíc často upadla do dluhů či měla jiné zájmy než poptávání po dekorativním a luxusním skle. Ke vzestupu sklářství došlo tedy až po celkové konsolidaci země a posílení měšťanských vrstev. Tím se zvedla poptávka po sklářských výrobcích.

Jedním z důležitých aspektů k oživení českého sklářství byl také vývoz skla do zahraničí. Došlo totiž ke změně řízení obchodních vztahů. Obchod nejdříve probíhal

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Tamtéž.

⁴¹ Kolektiv autorů, Vimperk- město pod Boubínem, České Budějovice 1979.

mezi sousedními zeměmi, ale během 18. století se začalo obchodovat s českým sklem i v zámoří. Dalším poměrně významným impulsem pro opětovný vzestup českého sklářství bylo zdokonalení dosavadní technologie výroby a nová organizace výrobních vztahů.⁴²

Výroba skla a následný obchod byl propojen v severních Čechách, kde také docházelo k rychlému rozvoji sklářského průmyslu.⁴³ Toto odvětví průmyslu se časem rozvíjelo i ve Slezsku, severní Moravě a nezaostávaly ani jižní Čechy, kde pracovalo po třicetileté válce zhruba 25 skláren. Na Šumavě byl dostatek dřeva i písku, a tak i tato oblast nabízela sklářům důležité suroviny pro výrobu skla.

V neposlední řadě bylo sklářství v českých zemích oživeno příchodem zahraničních sklářských rodin – Gerlů, Eisnerů, Pocků, Hafenbrädlů, Hauerů, Müllerů, Adlerů a mnoha dalších. Tyto sklářské rodiny přicházely z Itálie, Francie, Rakouska, Bavorska nebo Falce. Často s sebou přinášely nové metody, postupy a především techniky skla benátského stylu. Rozhodujícím také bylo, že obnovily staré sklárny a zakládaly nové. Již v šedesátých letech 17. století pracoval na Vimpersku a Českokrumlovsku stejný počet skláren jako před válkou a sklárny neustále přibývaly. V 18. století se Šumava dokonce stala oblastí s největší koncentrací skláren v českých zemích.⁴⁴

Na nových sklárnách se samozřejmě usazovaly již zmíněné rodiny, ale i jednotliví skelmistři. Podle literatury je například v polovině 17. století doloženo působení italského skláře Domenica de Sera. V Nových Hradech zase založil sklárnu Francouz Louis le Vasseur d'Ossimont, kde se snažil o výrobu křišťálového skla. A stejné národnosti byli i zakladatelé sklárny na Českokrumlovsku Jean Olivier Decoré a Claude Barot. Zahraniční vliv přispěl nejen k rozvoji obchodu a znalostí o výrobě skla, ale také konkurence. To vše samozřejmě napomohlo k celkovému rozvoji sklářství v českých zemích.⁴⁵

Sklárny ve druhé polovině 17. století fungovaly stejně jako papírny nebo železárny v podobě soustředěné manufaktury. Jednalo se tedy o nezemědělskou výrobu

⁴² J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁴³ O. Drahotová a kol, Historie.

⁴⁴ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁴⁵ Tamtéž.

a celý výrobní proces byl soustředěn do jednoho podniku. Zaměstnanci v těchto podnicích nutně nemuseli mít odborné vzdělání, jak bylo vyžadováno v dřívějších ceších. Jednalo se v podstatě o jakousi formu svobodného podnikání, i když suroviny pro výrobu skla byly majetkem velkostatků. Skláři si ovšem pozemky od vrchnosti pronajímali a sami vedli své sklárny. Proto byli skláři osobně svobodnými lidmi, i když měli vůči vrchnosti především finanční povinnosti.⁴⁶

2.1.1. Barokní sklářství

Sklářství bylo kromě již zmíněných podmínek dále ovlivňováno hospodářskou či politickou situací, navíc podléhalo právě i dobovým trendům a uměleckým stylům, které se mimo jiné odrážely v poptávce po sklářských výrobcích. Pro toto období typické baroko bylo uměleckým slohem, který vznikl v Itálii a v českých zemích se udržel zhruba do poloviny 18. století. Kromě toho bylo baroko také životním stylem, lidé si oblíbili barokní okázalost i vypjatou citovost. Toto období bylo taktéž poznamenáno následky třicetileté války, které jsme zde již popsala. I v tomto odvětví se projevoval silný vliv pobělohorské rekatolizace. Prvky zbožnosti najdeme například v motivech dekorující sklo. V dekoraci se odráží pro konec 17. století typická barokní zdobnost, často až příliš těžká.

Trendy ve sklářství zpočátku navazovaly na výrobu skla rudolfínské doby. Nelišily se tvary ani optický dekor, zůstávaly také nálepy do tvaru malin nebo kroužky. Tvar a vzhled číší a čtyřbokých lahví se také nijak zásadně neměnil. Používala se sklovina renesančního typu, tedy čirá, nažloutlá, nazelenalá nebo našedlá. Zelená barva se objevovala spíše u skla užitkového.⁴⁷ Postupem času začaly do českého sklářství pronikat vlivy z Itálie nebo Nizozemí, což se odrazilo v novém typu skla, v literatuře uváděného jako sklo benátské.

⁴⁶ TÁŽ, Dějiny v obrazech. České země v době baroka, Praha 1994.

⁴⁷ Tamtéž.

3.1.1.1. Sklo benátského typu

Sklo benátského typu se začalo vyrábět ve druhé a třetí třetině 17. století a jeho výroba byla poměrně náročná. Pravděpodobně kvůli tomu se sklárnám dlouho nedařilo dosáhnout opravdu čiré skloviny typické pro tento druh skla. Pracnost skla se však promítla i do jeho ocenění.⁴⁸ Sklo bylo také již zdobnější a propracovanější s nálepy a oušky, i když méně elegantní než sklo přímo z benátských a nizozemských skláren. Přestože bylo velice kvalitní a považováno za luxusní, sklárny na českém území jej vyráběly tenkostěnné. To dokazuje, že výroba byla spíše snahou o imitaci skutečného benátského skla s čirou a velmi kvalitní sklovinou. I přesto bylo toto sklo významným obchodním artiklem, i když křišťál jej nakonec předčil.⁴⁹

2.1.1.2. Křišťálové sklo

Koncem 17. století se v českých zemích začal vyrábět český barokní křišťál. Díky různým inovacím bylo dosaženo nové skloviny, která byla dokonale čirá, měla vysoký lesk a byla také dostatečně tvrdá. Kromě čirých dutých skel se vyráběl i křišťál barevný – modrý, žlutý, zelený, rubínový, fialový, opálový a objevovaly se dokonce barvy pečetiho vosku či barva mléčná, která měla sloužit jako levnější náhrada za příliš drahý čínský porcelán.⁵⁰ Vyskytuje se také luxusní rubínové sklo nebo sklo se zatavenou rubínovou nití, které vyráběla jako první Helmbašská neboli Michlova huť.

Sklo navíc již nebylo tenkostěnné, a tak bylo vhodnější pro řezbu a brus. Broušením tohoto dostatečně tvrdého skla mohlo být totiž dosaženo daleko zdobnějších dekorů, což právě baroko vyžadovalo. Broušení navíc zvyšovalo i lesk křišťálu. Český křišťál byl masívní a jednodušších tvarů, a díky broušení, jehož kvalita se taktéž neustále zvyšovala, se záhy stal významným obchodním zbožím.

Křišťál totiž splňoval požadavky tehdejší poptávky i uměleckých trendů. Broušená česká skla se tak v průběhu 18. století podařilo vyvážet do celého tehdy známého světa a je zřejmé, že sklo bylo taktéž vysoce ceněno. Křišťál zaznamenal

⁴⁸ Početní jednotkou pro sklářské výrobky byla hutní kopa. Do hutní kopy se počítaly dva kusy benátského skla, naopak jednoduchých čísek se do této jednotky napočítalo 60 kusů.

⁴⁹ O. Drahotová a kol., Historie.

⁵⁰ Tamtéž.

mnoho obchodních úspěchů, a tak jak dříve bylo imitováno benátské sklo, snažili se skláři v zahraničí napodobit právě český křišťál.⁵¹

O dosažení uvedených vlastností křišťálu usilovali skláři již dlouho před třicetiletou válkou, úspěšní byli pravděpodobně až v sedmdesátých letech 17. století. Na sklárnách benátského typu se používala sodnovápenatá sklovina. Kromě drceného křemenného písku se do sklářského kmene přidávala plavená křída, borax, arsenik a vinný kámen. Pro tavení se pravděpodobně dovážel ledek sodný, který při nedostatku skláři nahrazovali potaší.⁵² Podle literatury se právě tato technologie dále rozvíjela a i do sklářského kmene benátského typu se přidávala pečlivě čištěná potaš. Tím vznikalo čiré sklo, draselnovápenatý křišťál.⁵³

Tehdejší přesný postup při výrobě křišťálu není dosud znám. Nejen že je dochováno poměrně málo pramenů, ale receptury a postupy výroby si skláři pečlivě střežili, aby je nikdo nemohl zneužít. Se skutečným receptem se svěřovali často pouze synům při přebírání sklárny.⁵⁴ Zatím není ani zcela jisté, na jaké huti byl křišťál objeven. Můžeme se jen přiklánět k odhadům odborníků. Jisté však je, že vliv na tento objev mělo několik faktorů a že křišťál začalo vyrábět několik hutí zhruba ve stejném časovém období.

Tomu napomohla i imigrace sklářů, kteří přicházeli ze západní Evropy do sklárny s novými podněty a postřehy a zaváděli je do výroby. Určitou úlohu mohli sehrát i experimentování. Počátky českého křišťálu můžeme odhadovat i podle pramenů vykazující zvýšenou spotřebu potaše.⁵⁵

⁵¹ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁵² Potaš byla získávána z vylouhovaného popelu tvrdého dřeva. Protože se ale na její výrobu spotřebovalo příliš velké množství dřeva (100 kg dřeva/2kg popela), vrchnost se snažila těžbu dřeva regulovat. Proto bylo vimperské panství v roce 1687 rozděleno na přesně vymezené okrsky, ve kterém sklář mohl těžit dřevo. Vrchnostenská správa regulovala i počet flusárníků, kteří potaš vyráběli.

⁵³ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁵⁴ Dokonce se stávalo, že se skelmistr o své tajemství bál natolik, že si svůj recept raději ponechal až do smrti.

⁵⁵ O. Drahotová a kol., Historie.

Literatura uvádí, že se český křišťál poprvé objevoval v oblasti východní Šumavy a na Novohradsku. Za jednu z prvních skláren vyrábějící křišťál se považuje sklárna v Borové v roce 1677.⁵⁶ Další byla buquoyská křišťálová huť v Nových Hradech vedená Vasseurem d'Ossimont. Zde literatura uvádí již rok 1670.⁵⁷ Nový druh skloviny se vyráběl taktéž na Helmbašské neboli Michlově huti pod vedením huťmistra Michaela Müllera kolem roku 1688.⁵⁸

2.1.1.3. Brusírny

S rozšířením výroby křišťálu se také rozšiřovaly dílny brusičů, ve kterých byl křišťál dekorován. Brusírny se ve svém umění velice rychle zlepšovaly, což samozřejmě podněcovalo obchodní úspěchy českého křišťálu. Dílny brusičů, řezáčů, malířů skla a pozlacovačů přibývaly především v okolí Jablonce nad Nisou, Nového Boru a Kamenického Šenova. V některých případech působili řezáči přímo na sklárně. Přesto se prvovýroba skla ustálila v jižních a jihozápadních Čechách a v zušlechťování se pokračovalo na severu. Zde se soustředil nakonec i hlavní obchod se sklem.

2.1.1.4. Křídové sklo

Kromě výroby křišťálu zaznamenalo české sklářství na konci 17. století ještě jeden úspěch, jímž byla výroba křídového skla. Literatura přisuzuje prvenství ve výrobě tohoto typu skla právě Helmbašské neboli Michlově huti. Podle literatury toto sklo vynalezl v roce 1683 zdejší huťmistr Michael Müller. Přesný postup výroby je stejně jako u křišťálu dodnes otazníkem, protože Müllerův přesný recept se ztratil.⁵⁹ Skláři na této huti pravděpodobně nahrazovali dováženou sodu domácím tavidlem – draslem (potaši), a přidávali plavenou křidu namísto drceného vápence. Výroba tohoto skla se postupně rozšířila i do ostatních skláren Vimperska a Českokrumlovska. Výhodou křídového skla bylo, že výroba nebyla tak nákladná jako u křišťálu, a že sklo bylo vhodné pro brus, což se samozřejmě promítlo do úspěšnosti obchodu. Křídové sklo se také velkou měrou podílelo na tehdejší obchodní úspěchu českého barokního skla.

⁵⁶ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁵⁷ D. Panenková, Průvodce.

⁵⁸ O. Drahotová a kol., Historie.

⁵⁹ J. Lněničková, Příběhy, s. 36-43.

2.1.2. Šíření barokního skla

V 17. a 18. století šlechta, která byla mimořádným vlastníkem majetku v českých zemích, potřebovala své postavení také řádně reprezentovat. A tak aristokracie nechávala vystavět zdobné barokní paláce, jejichž interiéry se vyznačovaly luxusem, reprezentativním nábytkem nebo dekorativními koberci. Není proto divu, že na šlechtických dvorech našly své místo i výrobky českých sklářů. Šlechtické pokoje i sály především od poloviny 17. století zdobily honosné lustry a broušená zrcadla v bohatých zlatých rámech.⁶⁰ Mezi šlechtici bylo v době baroka oblíbené samozřejmě i dekorované stolní sklo.⁶¹

Šlechtici se během 17. století navíc snažili o zachování paměti a odkazu svého rodu. Aristokracie si objednávala sklo přímo na zakázku a požadavkem šlechticů byla dekorace skla rodovými erby a znaky nebo portréty. Přesto se v barokní dekoraci prosadila i řada dalších nešlechtických motivů. Vyráběly se dokonce žertovné poháry v podobách lidských, zvířecích a dalších předmětů. Kromě zábavné a dekorační role, plnilo sklo samozřejmě i svou praktickou úlohu a stále častěji sloužilo také jako dar nebo součást výbavy nevěsty.⁶² Se stále rostoucí reprezentativní funkcí stolování, rostla i poptávka po luxusním stolním nádobí. Své místo na aristokratických stolech našel právě i český křišťál.⁶³

Šlechta vystupovala v tomto období nejen jako objednavatel a odběratel sklářských výrobků, ale také jako podporovatel samotné činnosti na svém panství. Sklářskou výrobu tak podporovali například Kinští či Buquojové.⁶⁴

⁶⁰ Josef Petráň, *Dějiny hmotné kultury II (2). Kultura každodenního života od 16. do 18. století*, Praha 1997, s. 329.

⁶¹ O. Drahotová a kol., *Historie*.

⁶² J. Petráň, *Dějiny*, s. 329.

⁶³ Josef Hrdlička, *Hodovní stůl a dvorská společnost*, České Budějovice 2000.

⁶⁴ *Tamtéž*.

2.2. Obchod

Již od středověku zajišťovali huťmířtři odbyt svých výrobků tím, že sami navazovali kontakty na obchodníky nebo sklenáře ve městě. Postupem času se začali objevovat obchodníci s nůšší nebo trakařem, kteří obcházeli domy a trhy. Později na stezkách projížděli obchodníci s povozem. Při přípravě takového povozu se muselo počítat také s tím, že se křehké sklo na cestě mohlo rozbít, proto se dávalo vždy několik kusů skla navíc. Nesnáze při přepravě byly však překonány vysokým ziskem.

Obchodní podmínky závisely na velikosti a odbytu sklárny. Jestliže někteří zahraniční obchodníci měli zájem o výrobky z určité povětšinou kvalitní sklárny, přijížděli si pro výrobky přímo na sklárnu. Zde si zakázku objednali a až do jejího zhotovení na dané sklárně vyčkali. Přitom na huti strávili i několik týdnů, proto zde měli i zvláštní pokoje. Není tak divu, že se obchodníci se skelmistry někdy sblížili natolik, že se stali kmotry dětí sklářů.⁶⁵

Huťmířtři se však nespolehali pouze na přijíždějící obchodníky, ale snažili se sami distribuovat své sklo. Bohaté sklárny si pronajímaly dokonce sklady pro své výrobky v obchodně významných městech, jakými byla Praha, Linec nebo Vídeň.⁶⁶ České sklo se tak dostávalo i do zahraničí. Hlavním odbytištěm byla německá města, obchod však směřoval i do Korutan, Slezska, Polska, Pobaltí, Dánska, Ruska, Itálie nebo Nizozemí.⁶⁷

Pro obchod byla vždy zásadní cesta, po níž byly výrobky určené k prodeji vyváženy a na které se obchod odehrával. Šumavou již od středověku vedla tzv. Zlatá stezka, která původně sloužila obchodu se solí. Stezka vedla z Pasova do Prachatic a dále směřovala na Prahu. Cesta měla ovšem několik odboček, které protkaly Šumavu a umožňovaly výnosný obchod i v odlehlejších oblastech.⁶⁸ Odbočky Zlaté stezky se stáčely rovněž na Vimperk a Kašperské Hory. Existovaly ovšem i další stezky, na západní Šumavě tzv. Vintířova stezka vedoucí do Hartmanic. Naopak na východě

⁶⁵ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

⁶⁶ Svůj sklad měla i Helmbašská huť v době působení Michaela Müllera.

⁶⁷ O. Drahotová a kol., Historie.

⁶⁸ František Kubů-Petr Zavřel, Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty, České Budějovice 2007.

Šumavy fungovala tzv. Česká stezka, která spojovala Netolice s Lincem.⁶⁹ Během 14. až 17. století využívaly tyto stezky nepochybně i sklárny, proto se také soustředily co možná nejbliže k těmto cestám.⁷⁰

Na přelomu 17. a 18. století došlo ovšem ke změně obchodních vztahů i cest. Primární výroba probíhala sice v jižních Čechách, ale sklo bylo dekorováno především na severu Čech. Sever se také stal centrem obchodu. Tím klesl význam šumavských stezek pro toto odvětví. Severočeští obchodníci pak prodávali velice žádané broušené a ryté sklo, které se vyrábělo v jejich regionu. Tito obchodníci tvořili článek mezi výrobou a klienty, zajišťovali objednávky a usměrňovali výrobu dle poptávky i módy. Když nestíhaly severočeské sklárny vyrábět, tak obchodníci skupovali sklo z různých míst českých zemí, ovšem nechávali jej ale dekorovat na severu království. Řídili tím sklářské odvětví od výroby přes dekoraci a odbyt. V průběhu 18. století tak vznikaly severočeské obchodní kompanie, které zastínily veškerý dosavadní obchod s českým sklem.⁷¹ I díky nim pronikalo v tomto období věhlasné české sklo prakticky do celé Evropy a později i do zámoří.

⁶⁹ R. Klofáč, Jihočeské sklářství.

⁷⁰ Pro sklárnu byl obchod velice důležitý, přesto se zakládání hutí odvíjelo především od nalezišť křemene a písku a od bohatého porostu lesa, tedy od základních surovin k výrobě skla.

⁷¹ Podle literatury soustředily ve svých rukou 75-90% zahraničního obchodu se sklem.

3. Výroba skla

Sklo je zajímavý materiál, na jehož výrobu má vliv hned několik faktorů. Proto se také stává, že i přes stejný technologický postup dosáhne sklář naprosto jiného výsledku. Tavení skla je tedy určitým způsobem vždy záhadou. A protože každá nepatrná odchylka v některé fázi výroby zásadně ovlivnila konečný výrobek, skláři si svůj vlastní postup vždy pečlivě střežili.

Základem pro výrobu skla jsou samozřejmě suroviny. Sklářské suroviny se míchají pro tavbu, při které z nich vzniká sklářský kmen. Surovin pro výrobu skla je celá řada. Obecně se dají rozdělit na mřížkotvorné, které vytvářejí křemičité sklo, taviva, která umožňují tavbu, a stabilizátory, které stabilizují novou hmotu. Do sklářského kmene se dále přidávají další suroviny, které mají za úkol sklo kalit, čeřit, barvit nebo urychlovat tavbu. Mezi základní suroviny, které byly tak zásadní, že jejich výskyt určoval i polohu sklárny, byly písek, soda nebo potaš a vápenec. Přípravu a tavení sklářského kmene měli na starost tzv. taviči.⁷²

Připravený sklářský kmen se poté dával do pánví.⁷³ Během tavení kmene probíhá ale několik chemických přeměn. Důležitou částí tavení bylo mimo jiné dodržování daných teplot, které se navíc měnily v závislosti na druhu tavené skloviny i typu pece.⁷⁴

Dále pokračuje výroba skla tzv. čeřením. V této fázi má být kmen co nejlépe promíchán a tavená sklovina se má zbavit bublin. V novověkých sklárnách se k čeření nejčastěji používal síran sodný nebo směs arzeniku s draselným ledkem. Nebyl to ale jediný způsob. Zajímavá metoda čeření bylo například foukání, kdy se do skloviny přidalo například mokré dřevo, ale třeba i brambora či řepa. Vypařující se voda na sebe vážala bublinky, a tak dokonale čeřila sklovinu.

Poté následovalo tavení sklářského kmene, které trvalo zhruba 10 až 12 hodin. Podle literatury se tavelo třikrát až pětkrát v týdnu, přesto tavení nebylo pravidelné či ustálené na určité dny. Skláři tudíž dopředu nevěděli, jaký den nebo hodinu budou

⁷² V. Vondruška, Sklářství.

⁷³ Její obsah byl okolo 200kg již utavené skloviny, té bylo méně než kmene, a vyhřátí se pohybovalo kolem 1300 °C.

⁷⁴ V. Kudrlička - J. Zálaha, Umění, s. 84-96.

pracovat. A tak se často pracovalo v noci nebo o svátcích. Život sklářů tím získával, ve srovnání s jinými povoláními, určitou míru výjimečnosti.⁷⁵

Když byla sklovina utavena, přišla řada na skelmistry, tovaryše a další pomocníky, kteří sklo pomocí různých nástrojů a forem tvarovali. V této fázi pracovali nejčastěji tzv. foukači, kteří nabírali utavenou sklovinu na píšťaly a foukáním se snažili dosáhnout touženého tvaru. Vytvarované sklo se následně velmi pomalu ochlazovalo ve vytápěných hrncích. Ochlazení muselo probíhat velmi pomalu tak, aby ve sklovině nevznikalo příliš velké pnutí. Pozvolné chlazení ovlivňovalo totiž trvanlivost i další vlastnosti skla.⁷⁶

Pro výrobu skla byla základní pec, díky které mohla být výroba vůbec umožněna. Literatura uvádí, že kolem pece pracovalo od 5 do 8 skelmistrů, počet se odvíjel od velikosti pánve a sklářského kmene. Skelmistři pracovali na tzv. verštatě, což byla oddělená pracovní plocha. Jednotlivé verštaty nekončily s prací ve stejnou dobu, ale až když měly zpracovaný všechn sklářský kmen, který jim byl přidělen. Po dokončení práce, byly všechny pracovní otvory pece přiklopeny a v huti pracoval dále jen šalíf, který měl na starost sušení dřeva připraveného pro další tavení.

3.1. Výrobky

Zpracování skloviny umožňuje zhotovení široké škály předmětů. Skláři vyráběli na zakázku stejně užité sklo jako sklo dekorované a luxusní. Každý typ výrobku však požaduje určitý postup při výrobě i při následném tvarování. Novověké sklárny vyráběly opravdu mnoho výrobků, například stolní sklo, lustry, vázy, nádobí, lahve, sklíčka do brýlí a hodinek, medailonky nebo okna, což byly i druhy skel, s jejichž výrobou se s největší pravděpodobností zabývala i Helmbašská neboli Michlova huť.

3.1.1. Páteříky

Název těchto korálků je odvozen od modlitby Otčenáš, latinsky Pater noster. Malé korálky různé velikosti a barvy (modré, žluté, bílé, černé) se používaly právě k výrobě růženců. Při jejich výrobě se sklovina nabírala či ovíjela na železný drát, po zchladnutí a

⁷⁵ Tamtéž, s. 84-96.

⁷⁶ Tamtéž, s. 84-96.

vytažení drátu se skleněná tyčinka noži řezala na jednotlivé korálky. Poté se brousily na pískovcovém brusu, aby byly odstraněny ostré hrany, a nakonec se opalovaly. Páteříky se navlékaly na nitě a svazovaly do svazečků podle barvy a velikosti. Svazky čítaly stovky či tisíce kusů, což odráží velkou rozšířenost těchto výrobků. Pro představu bylo například v roce 1764 na Šeravské huti vyrobeno 22 miliónů páteříků.⁷⁷ Dokonce existovaly sklárny, nazývány pateříkové,⁷⁸ které se specializovaly pouze na výrobu těchto korálků.⁷⁹

3.1.2. Knoflíky

Knoflíků bylo hned několik druhů, vyráběly se v různých velikostech a také v rozmanitých barvách. Jejich použití bylo vyloženě praktické, i když lze najít i kusy, které sloužily pouze jako dekorace.⁸⁰

3.1.3. Duté sklo

Dalším vyráběným sklem v novověku bylo sklo duté, které se tvarovalo foukáním sklářskou píšťalou. Skelmistr vytvořil nejdříve baňku jako základní tvar a poté se nabírala další sklovina dle potřeb. Skelmistr potřeboval pro výrobu tohoto skla řadu pomůcek od různých forem po množství nůžek a kleští. Výroba dutého skla vyžadovala kvalitní sklovinu, což v druhé polovině 17. století mohla Helmbašská/Michlova huť zajistit. Duté sklo bylo dále malováno nepřebornou škálou motivů, častým zpracováním tohoto skla bylo i broušení a rytí. Řezáči často patřili přímo mezi zaměstnance hutě. České duté sklo bylo velice kvalitní, což dokládají i časté objednávky ze zahraničí.⁸¹

3.1.4. Hutnické sklo

Hutnickými tvarovanými výrobky jsou například vázy nebo mísy. Při výrobě těchto předmětů byla sklovina ve tvaru kapky odklepnuta na druhou píšťalu, právě zde se projevovala zručnost sklářů. I při tvarování tohoto druhu skla využil sklář nepřeborné

⁷⁷ J. Fröhlich, Sklárny, s. 22-33.

⁷⁸ Například huť Šeravská, Vltavská nebo Magerlova.

⁷⁹ J. Fröhlich, Sklárny, s. 22-33.

⁸⁰ Tamtéž, s. 22-33.

⁸¹ V. Kudrlička - J. Zálaha, Umění, s. 84-96.

množství různých pomůcek a nářadí. Skláři tak zhotovili celou řadu originálních a velmi zdobných výrobků.⁸²

3.1.5. Tabulové sklo

Výroba tabulového skla je v první fázi stejná jako u dutého, ale po vyfoukání se podélně rozřízne a ve speciální peci se narovná. Tato výroba byla ryze českou záležitostí, protože právě v českých sklárnách se tabulové sklo takto poprvé rovnalo. Vyrobené tabule se poté řezaly na žádoucí rozměry pomocí řezadla s diamantem.⁸³ Podle literatury vyráběla tabulové sklo také Michlova huť.⁸⁴

3.1.6. Zrcadla

Výroba zrcadel byla o něco náročnější. Zrcadla se vyráběla ze skleněných tabulí, které se musely brousit a následně leštit. Proto k zrcadlovým sklárnám patřily většinou i brusírny. Vyleštěné tabule se fixovaly sádrou a kladly se na ně olovené fólie, které odrazily světlo. Broušení i leštění bylo obzvláště obtížným a důležitým chemickým i mechanickým procesem.⁸⁵

3.2. Sklářské nářadí a pomůcky

Jak bylo již výše uvedeno, skláři pro vyhotovení sklářského výrobku používali řadu různých nástrojů. Protože se princip výroby skla během několika staletí příliš nezměnil, velké změny nezaznamenalo ani sklářské náčiní. Sklářská terminologie byla a je odvozena z německého prostředí, protože se ve středověkých a novověkých sklárnách mluvilo převážně německy. I přes snahy 20. století sklářský slang počeštit se němčina v tomto odvětví udržela dodnes, proto se některé sklářské nářadí do češtiny nepřekládá. Protože sklářského náčiní je nepřehledné množství, uvádím alespoň ty nejdůležitější nástroje, které bychom našli v každé novověké sklárně.

Základní pomůckou skláře byla sklářská píšťala, která sloužila k foukání skla a k výrobě sklářských výrobků se používá dodnes. Protože byla nejdůležitějším nářadím

⁸² Tamtéž, s. 84-96.

⁸³ Tamtéž, s. 84-96.

⁸⁴ Jiří Fröhlich, Sklářny, s. 22-33.

⁸⁵ V. Kudrlička - J. Zálaha, Umění, s. 84-96.

skláře, nosil ji vždy při sobě a pečlivě si jí střežil. Sklářská píšťala měří běžně 150 cm a jedná se v podstatě o kovovou trubici s na konci přišroubovaným vyměnitelným náustkem.⁸⁶ Dalším nástrojem je tzv. burgulec. Pro tento nástroj je český ekvivalent svalák. Jedná se o dřevěný špalík, který je na konci vydlabaný do tvaru misky. Burgulec slouží k zpracovávání hmoty nabrané na sklářské píšťale, tvaruje se v něm tedy baňka. Dalším nástrojem, který je pro zpracování sklářské hmoty nezbytný, jsou nůžka. Jedná se v podstatě o kovové nůžky. Při ruční výrobě skla se používají dva typy. Kulatými stříhacími nůžkami se odstřihuje sklo nabrané na píšťale nebo se s nimi zařezává baňka. Ve sklářském průmyslu se používají ještě nůžky rovné tzv. nastřihávací.

K dalšímu opracování sklářského výrobku skláři používali například šoršal. Jde o kovovou pinzetu s dlouhými špičkami, se kterou se sklo vytahovalo. Pomocí šoršalu se tvarovaly například vysoké vázy. Podobný šoršalu je nástroj zvaný paclšar, díky kterému se na výrobek připojil nálep většinou čokovitého tvaru. Dalšího nástrojem, zářezkou, se nařezávala a následně sekáčkem odklepávala sklovina na horním okraji výrobku, tedy již sklovina na sklářské píšťale. Zářezka byla také svým tvarem podobná velké pinzetě. Pinzetu připomínal i kaprák, jehož konce byly ale ukončené destičkami. Tento nástroj sloužil k dekoraci, proto byly destičky, které svíraly sklo, opatřeny například žlábků. Podobný tvar měl i tzv. cvokajz, jehož zahnuté špičky sloužily k dekoraci.

Vyloženě k dekoraci sloužila i kulma, jak se nazývaly kleštičky s dlouhými čelistmi, kterými skláři nejčastěji přilepovali ucha džbánu nebo holby. Ke tvarování džbánů používali skláři i tzv. šakálku, se kterou se řezalo dno, aby bylo rovné. Skláři používali nejen k samotné manipulaci, ale také k dekoraci různé speciální kleště, například kleště na kamínek nebo na džbány.

Ve sklářské huti bychom nepochybně našli také korýtko, ve kterém se nářadí ochlazovalo, nebo tzv. pangl. To byl název pro sklářskou lavici s kovovými rameny. Sklář se mohl na pangl posadit a zároveň si před sebe opřít píšťalu. Na panglu se prováděly náročnější práce, proto jej nejčastěji využíval mistr.⁸⁷

⁸⁶ V. Vondruška, Sklářství, s. 46 - 50.

⁸⁷ Tamtéž, s. 46- 50.

4. Michlova huť

V literatuře a pramenech lze tuto huť nalézt hned pod několika názvy jako Zíkova, Vlčkova, Janouškova, Helmbašská nebo dodnes používaná Michlova huť a samozřejmě také v různých variantách transkripce. Název hutě byl totiž často odvozován od huťmistra, a tak s tím, jak se huťmistři střídali, obměňoval se i název huti. Někdy nesla huť název podle polohy, což bylo také jen dočasné, protože hutě se s postupujícím vypalováním lesa posouvaly. Na delší dobu se ustálil název Helmbašská huť podle potoka Helmbach (Světlý potok poblíž Světlé hory), v jehož blízkosti huť stála.⁸⁸

František Mareš uvádí ve své knize jako první zmínku o této huti listinu z 28. září roku 1531, kdy Jan Malovec z Chýnova prodával Petrovi Malovcovi některé vesnice na Vimpersku. Lokalizace této huti je však pro toto období nejistá, a tak nelze říct, že se jedná opravdu o Michlovu huť. Stejná situace platí i pro smlouvu mezi Jáchymem z Hradce a Vilémem z Rožmberka z roku 1554. Hutí na tomto panství bylo v polovině 16. století již šest, a tak není možné určit přesné místo.⁸⁹ Každopádně lze říct, že již v této době se na této huti sklo vyrábělo.⁹⁰

Jak bylo ve sklářství běžné, tak se i Michlova huť postupně přesouvala. Původní huť, kterou literatura často uvádí jako Michlovu huť I, byla 1 km západně od obce Lipka/ Freyung. Sklářská výroba zde fungovala až do roku 1693, kdy ji Michael Müller přesunul o 1 km jihozápadně do nadmořské výšky 920m, tedy s největší pravděpodobností na místo, kde se Michlova huť nachází dodnes. Michlovu huť II můžeme vidět také na mapě z roku 1721 uvedenou v příloze obr. č. 1,⁹¹ kde je vyznačená i poloha Michlovy Huti I (Alte Hütten/ dnes osada Velký dům), a mlýn, který také patřil ke sklárně. Kromě vyznačených obytných domů dělníků a skelmistra a

⁸⁸ J. Fröhlich, Jména šumavských skláren. In: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 30/3, 1993, s. 170-172.

⁸⁹ Jan Solar, Život a poměry na vimperském panství za vlády posledních Rožmberků, in: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 30/3, 1993, s. 164-169.

⁹⁰ Tamtéž, s. 164-169.

⁹¹ Státní oblastní archiv (dále SOA) Třeboň, oddělení Český Krumlov, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 6280, sign. No 13, č.m. 13.

hospodářských budov, je zakreslena i samotná sklářská huť. Na mapě si můžeme všimnout i tzv. Buchmühl. Domnívám se, že se jedná o stavení pro flusárníky vyrábějící tehdy zásadní surovinu, jíž byla potaš. I když to na mapě není blíže uvedeno, součástí hutního komplexu byly běžně také sklady surovin i výrobků či kůlna na nástroje. Předpokládám, že tomu tak bylo i na Michlově huti. Literatura také uvádí, že při této sklárně fungovala brusírna, ta však na mapě také není samostatně vyznačena. Buď tedy patřila přímo ke komplexu hutních staveb, nebo již neexistovala, protože v roce 1721 již sklárna upadala a sklo vhodné k broušení se vyrábělo stále častěji v dceřiné sklárně v Božejově.

Provoz v Michlově Huti II byl ovšem kvůli nedostatku dřeva postupně omezován. V roce 1725 byla nakonec vystavěna Nová Michlova huť zvaná však častěji jako Boubská ležící 1 km od Borových lad, kde výroba fungovala až do roku 1771.⁹²

4.1. Držitelé

4.1.1. Krump a Jan z Vlčkové

O těchto držitelích hutě je bohužel dochováno jen málo informací. Jeden díl držel údajně Jiřík Krump, druhý Jan starý Vlček.⁹³ Podle literatury vyráběla huť především páteřiky a okenní terče. Jitka Lněničková ve své knize také uvádí, že Jan Vlček vedl s vrchností spory právě kvůli druhu výrobků.⁹⁴ Na počátku 17. století se mluví o této huti jako o Janouškově, jejíž název je odvozen od Jana z Vlčkové. Další majitelé neprosperující hutě se však měnili velice rychle. Buď neznali postupy sklářské výroby, nebo se jim nedařilo hospodařit. Nový název huť získávala s novým již stálým majitelem.⁹⁵

4.1.2. Michael Müller (1639-1709)

Michael Müller, v pramenech uváděn často také jako Müllner nebo Millner, pocházel ze sklářské rodiny ze Zejbiše v Královském Hvozdu. Téměř zpustlou huť koupil v roce 1671 společně se svým švagrem Jindřichem Pockem, který jen z počátku vlastnil

⁹² J. Fröhlich, Sklářny.

⁹³ J. Solar, Staré skelné hutě na Šumavě, Šumavský kalendář, 1992, s. 121-124.

⁹⁴ J. Lněničková, Příběhy.

⁹⁵ J. Fröhlich, Sklářny.

některé pozemky. Müller vlastnil huť a veškeré hospodářství. Přes překonání počátečních finančních i existenčních problémů sklárny, kdy ji chtěl Müller dokonce opustit,⁹⁶ se z této huti během jeho vedení stala nejproslulejší sklárna v Čechách. Sklárna zaznamenávala úspěchy navzdory nevhodné poloze, kdy huť byla položena samostatně v nehostinné horské krajině hluboko v lesích se špatnou příjezdovou cestou. Ani zemědělství zde nebylo jednoduché, většina úrody totiž zmrzla.

Jak bylo ale již výše zmíněno, v roce 1683 se zde však začalo vyrábět do té doby neznámé křídové sklo. Michlovský huťmistr také jako první začal vyrábět sklo rubínové. Ovšem originální recept na tato sklo, který znala pouze nejbližší rodina, se během vyřizování pozůstalosti ztratil, proto je nad přesným složením skloviny dodnes otazník. Každopádně nové sklo zajistilo huti z počátku bezkonkurenční obchodní styky do Turecka, Švédska, Saska, Polska, Nizozemí, Francie, Ameriky či Indie, díky kterým sklárna výrazně prosperovala. Zprávu o úspěšném obchodu s novým sklem podával vrchnosti například hejtman Gube.⁹⁷ A tak i vrchnost, které zpočátku stačilo pouhých 7 grošů ročně, zvyšovala své požadavky.⁹⁸ Takže v roce 1689 činily platy této huti 9 zlatých 10 krejcarů a po přidělení práv pak dohromady 55 zlatých.⁹⁹

Michael Müller prokázal nejen své skvělé sklářské umění, ale také obchodní schopnosti. Postupně tak získával honosné jmění, takže mohl založit novou huť, kde pro sebe postavil kamenný dům a rozsáhlá hospodářská stavení, a starou huť i s chalupami přenechal dělníkům. V pozůstalosti také zanechal luxusní předměty, kterými byly například kožichy, knihy, kord, dvě pušky apod. Tento huťmistr i s rodinou nabýval ale také váženosti a společenského postavení. Takovým důkazem nejsou jen nově potvrzená privilegia, kterým se budu věnovat později, ale například také vystavění kaple a rodinné hrobky.

⁹⁶ Lze říci, že fungování hutě zajistilo i přímluva tehdejšího hejtmana Breveria u vrchnosti za udělení práv a privilegií, do té doby totiž na této sklárně lidé pracovat nechtěli.

⁹⁷ F. Mareš, České sklo, s. 196-197.

⁹⁸ J. Solar, Staré skelné hutě, s. 121-124.

⁹⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 5901, sign. VI Gç 1, kart. 802.

Kaple 14 pomocníků

Kaple 14 pomocníků stojí ve Vimperku na dnešním starém hřbitově v ještě s původním oltářem, věžičkou a zvonkem. Kaple slouží jako hrobka Müllerovy rodiny. Michael Müller získal povolení od arcibiskupa, aby mohl kapli vystavět a aby zde mohly být slouženy církevní obřady.¹⁰⁰ Huťmistr začal s výstavbou tedy již roku 1708, což také dokazuje kartuše nad vchodem.¹⁰¹ Kaple byla však dokončena až po smrti Michaela jeho synem Valentinem v roce 1714. Konzistoř i vrchnost stavbu kaple povolily, náklady na výstavbu hradili samozřejmě skláři sami. Zdobná barokní kaple bezesporu i dodnes dokazuje vysoké postavení i vliv této sklářské rodiny.

4.1.3. Valentin Antonín Müller (1680-1720)

Valentin Müller zdědil huť a veškerý majetek po zesnulém Michaelu Müllerovi. Přestože huť nechal rozšířit a počet pecí vzrostl na šest, nebyl tak úspěšný jako jeho slavný otec. V pramenech je často hodnocen jako nespolehlivý a neochotný. Písemnosti se zmiňují také o tom, že také často nechává kupce několik týdnů čekat. Výrobky dostačující kvality často neměl ani pro svého bratra Jana Müllera, který obchodoval se sklem po téměř po celém světě.¹⁰² Ačkoli jsem se nezabývala spory sklářů, už jen při pročítání inventáře fondu Velkostatek Vimperk je zřejmé, že sporů a dohadů vedl tento huťmistr v poměru s ostatními huťmistry poměrně hodně. Ve srovnání s otcem mu nebyli tedy tolik nakloněni dělníci z hutě ani vrchnost nebo vimperský hejtman. Mohlo to také souviset s tím, že Valentin založil v roce 1690 zrcadlovou huť u Božejova,¹⁰³ která prosperovala víc než císařská huť v Neuhausenu u Vídně, a huťmistr zde i přes

¹⁰⁰ Tamtéž, inv. č. 123, sign. III Ka No 11, kart. 4.

¹⁰¹ Gott und Denen 14 heJLIgen NotheLfferns zV grössern Ehrn aht Dise KapeLLen gestJftet Michael Müllner Glashüttenmeister in der Helmbacher Hütten ein Urheber und Erfinder ao 1683 des schönen Kreiden Glas jetzt aber hat es sein Sohn, dessen NaMe VaLenJn AntonJ Carl erbaVet 1714.

¹⁰² Helmbašské sklo i tento obchodník byli natolik vážení, že Jan v Římě získal krev sv. Inocence. Ta je dosud uložena v lahvičce z rubínového skla Helmbašské huti v kostele Navštívení Panny Marie ve Vimperku. Inocenc je dodnes patronem města Vimperka.

¹⁰³ J. Fröhlich, Nové poznatky z povrchového průzkumu zaniklých šumavských skláren, Výběr 46, 2009, č. 2, s. 83-91.

císařské a zákazy vyráběl tabulové sklo.¹⁰⁴ Huťmistřovi bylo také vyčítáno, že zde tráví více času než na huti Michlově, kde se postupně začaly snižovat platy. Z původních 10 až 15 zlatých týdně nyní skláři vydělali pouhých 5 zlatých. Když v roce 1719 však přešlo vimperské panství do rukou nové vrchnosti, rodu Schwarzenberků, snažil se huťmistr na novou vrchnost udělat dojem a slavnostně Adama Františka přivítat. Literatura uvádí, že při přípravě střelného prachu na slavnostní salvu chytila Müllerovi i zásoba střelného prachu (15 liber). Huťmistr byl popálen natolik, že za velkých bolestí druhý den 2. října 1720 zemřel.¹⁰⁵

4.1.4. Marie Klára Müllerová († 1724)

Po smrti Valentina sklárnu převzala jeho manželka Marie Klára, která tak zastupovala nezletilého syna Jana Michala. Huťmistřová se potýkala s mnohými problémy. Nová vrchnost se totiž snažila chránit těžbou zpustošené lesy. To byl také případ této huti, která kvůli těžbě lesa měla být přesunuta do oblasti dnešní obce Nový Svět. Sklárna nakonec přesunuta nebyla, neboť Marie Klára záhy zemřela, a tak huť i s nastávajícími problémy převzal syn Jan.

4.1.5. Jan Michal Müller (1704-1735)

Jan přebral Michlovu huť v roce 1724. V té době zde měla stát ještě obytná budova podobající se zámečku, chalupy pro dělníky a kůlna. Vrchnost mu tehdy povolila vést sklárnu do doby, než budou zpracovány polomy, které vznikly ten rok díky vichřici. Dále mu vrchnost přidělila lesy a pozemky (cca 240 strychů), ovšem pouze v Boubské katastru Borových lad, kde Jan tedy vystavěl novou huť. Výroba skla tak v roce 1724 byla na Michlově Huti pozastavena. Obnovit se ji zkusila vdova po Janu Anna Marie, ale ani sňatek s bohatým sklářem Janem Eylerem huť z dluhů nevymanil. V sedmdesátých letech 18. století byla dána huť do dražby, ale i přes snahy jiných sklářů (Eisnerové, Adlerové) huť zakoupit byla výroba v roce 1771 definitivně ukončena a pece vyhašeny. Budova huti a ostatní dílny byla již zpustlé. Podle literatury

¹⁰⁴J. Lněničková, Šumavské sklářství.

¹⁰⁵ Tuto událost mnohem živěji vypráví Josef Puhani: Chronologische Notizen zur Geschichte von Winterberg und Umgebung 1195-1926, Winterberg 1926.

vrchnost ostatní hospodářská stavení využila a zavedla zde chov dobytka, zejména ovcí.¹⁰⁶

4.2. Vybavení

Vybavení Michlovy hutě bylo alespoň v základu pravděpodobně stejné jako v ostatních šumavských hutích v tomto období. Skláři tedy pracovali s tradičními nástroji, které jsou již výše podrobněji uvedeny. Bezespору mezi ně patřila sklářská píšťala, burgulec, různé druhy nůžek, šoršal i zářezka a další nástroje pro jemnější práci. Jistě nechyběl ani pangl, na kterém skláři odváděli náročnější práce. Zmíněné nástroje nemohly chybět, neboť byly základními pomůckami pro výrobu a tvarování skloviny. Řada nástrojů či vybavení se však odvíjela také od toho, jaká sklovina byla tavena, jaké výrobky huť vyráběla nebo jakým způsobem se sklo dekorovalo apod. V případě Michlovy hutě se musely používat formy pro duté sklo a tabulové sklo nebo příslušenství k výrobě co nejčistší potaše pro výrobu křišťálu a křídového skla.

Podle soupisu dobytka, sklářského a hospodářského náradí, který byl pořízený při převzetí sklárny v Michlově huti a Boubské, je možné si udělat představu, co vše mohla pro svoji potřebu používat novověká sklárna.¹⁰⁷ Tento pramen sice vznikl až v roce 1778, ale starší inventář k Michlově huti pravděpodobně není dochován. Na druhou stranu se chod sklárny, náradí ani proces výroby během posledních staletí příliš nezměnily.¹⁰⁸ V inventáři nalezneme naběračku na nakládání a naběrací lžíce, dále huťské kleště sloužící pro vyjmutí skla z pece. K tomu také sloužily vidle. Inventář dále uvádí poutko a železný prut, který mohl sloužit především pro výrobu páteříků, velký a malý džbán a mosaznou stříkačku. Dále se zde objevují malé železné skoby a různé pruty, uvedený byl tedy prut opěrný, posuvný a prut s dřevěnou berličkou. Pravděpodobně všechny nástroje sloužily k opracování skloviny čerstvě vyjmuté z pece.

¹⁰⁶ Zemědělská farma s chovem ovcí zde funguje dodnes.

¹⁰⁷ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 453, sign. VI G No1f, kart. 30.

¹⁰⁸ V. Vondruška, Sklářství, s. 46 – 50.

K dalšímu opracování mohla sloužit také další nástroje jako kovadlina, železná palička/ perlík. Inventář dále uvádí různé mosazné šablony v počtu přibližně 100 kusů.¹⁰⁹

Na základě inventáře můžeme také zjistit, že ke sklárně patřil také dobytek. Objevují se zde, tažní koně, voly, 15 dojných krav, dvouletý a roční hovězí dobytek, v roce sestavení inventáře odstavená telata, prasata nebo 30 již odstavených selat.¹¹⁰ Dobytek sloužil na práci v lese nebo také na dopravu. Další položky inventáře totiž uvádí *kovaný vůz s plachtami a copy (závěsy) a k tomu patřící řetězy*. Na huti měli také o něco starší vůz, který neměl tolik řetězů, jeden vůz s nízkými koly kovanou nápravou, pět vozů pro voly. Nalezena byla také 4 stará kola se starými obručemi a více než jeden vůz s nízkými koly a kovanou nápravou. Svě místo tu mělo rovněž patrně pět vozů pro voly s nízkými nekovanými koly, dále kruhy a nepoužitelná kovaná náprava. Na huti nechyběl ani koňský chomout, čepele, ostré řetězy, jezdecké sedlo se třmenem a se železem na nohu včetně popruhů.¹¹¹

Při Michlově huti tedy fungovalo i zemědělství, které chov dobytka zajišťovalo. Ve zmíněném inventáři je poznámka o zásobě sena, obilí a žita na zimu. Dále můžeme také nalézt i řadu předmětů používaných při obhospodařování luk a polí i pro samotný chov. Patřil k nim rolnický hák, zemědělské brány s 50 železnými pásy, lano dlouhé 7 sáhů, nepoužitelné kotouče na obilí, nový mlýnek na obilí, nový jedním spřežením tažený obráběč, velmi špatné sáně, jedny nové a jedny staré dřevěné sáně, sáně určené na delší cestu doplněné truhlou, které ale byly velmi špatné. Nechyběly tu ani železné brány na vláčení včetně dvou křížů, prosévadlo na kukuřici, železné vidle na snopy, volské jho včetně řemenů, dřevěné vidle na seno, hrábě nebo vidle na hnůj.¹¹² Zemědělství na huti fungovalo za předpokladu, že huť měla nějaké louky a pastviny pro dobytek. Tyto pozemky přidělil kníže Kristián z Eggenberku právě v roce 1686. Myslím si, že další pastviny a louky vznikaly také po vykloučení přiděleného lesa. Každopádně mohu tak tvrdit, že Michlova huť byla samostatná nejen ve sklářské výrobě, ale i v hospodářství a zemědělství.

¹⁰⁹ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 183, sign. IV K, kart. 6.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Tamtéž.

¹¹² Tamtéž, inv. č. 453, sign. VI G ç No1f, kart. 30.

4.3. Privilegia

Literatura často uvádí, že ve srovnání s ostatními řemesly se skláři těšili mnohých výsad, které jim vrchnost udělovala.¹¹³ Josef Blau dokonce ve své knize tvrdí, že skláři se chovali podobně jako šlechta. Stejně jako šlechtici žili totiž i skláři v blahobytu, navíc měli velmi dobré postavení ve společnosti.¹¹⁴ Pravděpodobně i díky tomu, že s vrchností udržovali dobré vztahy, jim byly uděleny různé svobody a práva.

Sklářské hutě navíc odváděly vrchnosti poplatky za těžbu lesa, na druhou stranu přiváděly na panství také mnoho obchodníků ze zahraničí. Díky přesunování hutí vznikaly také nové vesnice, které vrchnosti odváděly další poplatky. Sklářské hutě vystupovaly i jako odběratelé produktů velkostatku, proto bylo v privilegiích často přesně vymezeno, že huť měla odebírat určité množství piva, vína či pálenky. V neposlední řadě vrchnost také sama objednávala české tehdy velice reprezentativní sklo. A tak měla tedy vrchnost zájem na tom, aby sklářské hutě prosperovaly a vylepšovaly své řemeslo, proto je nezatěžovala například robotními povinnostmi a přidělovala jim další práva. To byl také případ Michlovy hutě.

Této hutě byla obnovena práva v roce 1686 knížetem Kristiánem z Eggenberku,¹¹⁵ který byl známý mimo jiné právě vylepšováním a potvrzováním privilegií. Privilegia v tomto případě byla udělena huťmistrovi Michaelu Müllerovi, ovšem při čtení této listiny můžeme zjistit, že většina práv byla dědičná. Na druhou stranu už jen při samotném prohlížení inventáře si můžeme všimnout, že práva a privilegia se po určité době dále potvrzovala a upravovala. Myslím si, že to souvisí se změnou huťmistra nebo s výrazným rozvojem či úpadkem hutě, kdy se upravovaly především platy.¹¹⁶

¹¹³ J. Lněničková, Šumavské sklářství.

¹¹⁴ Josef Blau, Die Glasmacher in Böhmer- Bayerwald in Volkskunde und Kulturgeschichte, Regensburg 1954.

¹¹⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 448, sign. IV G 4 No 1a, kart. 30.

¹¹⁶ Například v roce 1724 Adam František ze Schwarzenberku uděluje skláři Janu Müllerovi z Michlovy hutě privilegia pro tamní huť a v témže roce také uděluje práva i pro novou huť v Boubuské.

V případě privilegií z roku 1686 se českokrumlovský kníže snažil vylepšit postavení hutě a doslova nalákat tovaryše, proto michlovským sklářům, tovaryšům jejich manželkám i dětem a dalším příchozím udělil osobní svobodu. Lidé na této sklářské huti tak byli dědičně osvobozeni od roboty a dalších služeb na panském dvoře, což je zásadně odlišovalo od ostatních poddaných.

Kníže vymezil sklárně také hutní okrsek, ve kterém mohl huťmistr svobodně využívat dřevo pro potřeby hutě (na popel, stavbu či topení), i když těžbu dřeva a stav revíru měly i nadále kontrolovat vrchnostenské úřady. Nově přidělený okrsek nesměl být samozřejmě porušován, a proto měl být jasně ohraničen a označen.¹¹⁷ Kníže Eggenberk sklářům přidělil navíc louky a pastviny pro dobytek, díky nimž mohla huť provozovat i vlastní zemědělství. Navíc huťmistr byl oprávněn svobodně pořídit vše, co k zemědělství potřeboval.¹¹⁸ Postavení hutě si díky vlastním pozemkům a hospodaření výrazně zlepšilo.

Sklářům bylo v privilegiích také povoleno vyrábět bez omezení různé druhy skla a různé výrobky,¹¹⁹ ale výroba měla být směřována hlavně k užitku vrchnosti. To vlastně znamená, že skláři mohli například pracovat na různých inovacích výroby skla i bez souhlasu vrchnosti, ovšem skláři měli být ve výsledku co možná nejuspěšnější, pochopitelně aby mohli platit vyšší poplatky. Jednou ze zajímavých udělených výsad bylo také osvobození huti od vydržování soldatesky.¹²⁰

Na základě zmíněných výsad mohu tedy říci, že vrchnost se snažila této sklářské huti vytvářet co největší prostor, klid i podmínky pro zdokonalování nejen sklářské výroby, ale i pro provoz zemědělství a každodenní život. Všechny výsady však platily, dokud sklárna byla v provozu. V případě, že by huť přestala vyrábět své výrobky,

¹¹⁷ Mapa okrsku Michlovy hutě je uvedena v příloze na obr. č. 1. Dodnes můžeme u Michlovy hutě nalézt také nenápadný pomník připomínající hranici Müllerova okrsku.

¹¹⁸ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 448, sign. IV G ç No 1a, kart. 30.

¹¹⁹ Ve srovnání s jinými hutěmi v předešlých letech. Hutě předtím musely vyrábět jen určité druhy výrobků, které určovala vrchnost. – J. Lněničková, Příběhy.

¹²⁰ SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 448, sign. IV G ç No 1a, kart. 30.

ztratila by své výsady a řadila by se pak pravděpodobně mezi běžné osady či vesnice. I samotní skláři by tak získali stejné postavení jako vesničtí sedláci.

Žádné právo se však neobejde bez povinnosti, a tak i kníže Kristián z Eggenberku v zápětí dodal, že huť musela odebírat pivo z vrchnostenského pivovaru. Točení vrchnostenského piva na hutích bylo tehdy běžné a ve velkých sklárnách byly dokonce vystavěny hospody, častěji byla vyhrazena místnost na točení piva v jednom z domů v huti. Bohužel se mi nepodařilo zjistit, zda byla samostatná hospoda i v Michlově huti. Ale při bádání ani na mapě jsem ji nenašla, a tak předpokládám, že pro točení piva byla i tady vyhrazena pouze část některého ze zdejších domů.

Dále musela huť vždy na sv. Jiří důchodnímu úřadu ve Vimperku odvádět poplatky za dřevo z hutního okrsku 35 zlatých a činži z chalup, která činila 20 zlatých. Musím také připomenout, že Michlova huť byla v roce 1686 poměrně úspěšná a známá a postavení huťmistra se stále zlepšovalo. Proto také hejtman Gube upozorňoval, že zdejší skláři jsou bohatí lidé a mohou platit vyšší úroky.¹²¹

Udržování mostu

Huťmistr Michael Müller obdržel vedle již zmíněných práv taktéž i řadu závazků, mezi něž patřilo například udržování mostu.¹²² V roce 1698 byl tento huťmistr vimperským hejtmanem Johanem Gubem pověřen udržovat most, který se nachází v okolí dodnes existujících vesnic Klášterce a Lipky. Hejtman Gube dále zmiňoval i starou úvozovou cestu, výslovně se ale neuvedl, že skláři museli udržovat i ji. Povinnost udržovat most udělil hejtman jak Michaelu Müllerovi, tak také jeho potomkům a následovníkům, kteří budou držet Michlovu huť. Původně dřevěný most byl sice opraven a vystaven nový již kamenný, jeho údržbu měli dále na starost již huťmistři. Ti měli most udržovat v co nejlepším stavu, opravovat a renovovat, tak aby cesta přes něj byla co možná nejpohodlnější. To vše samozřejmě na vlastní náklady.

¹²¹ Před udělením práv činil totiž poplatek za dřevo i domy dohromady pouhých 9 zl. 10kr. – F. Mareš, České sklo.

¹²² SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 183, sign. IV K, kart. 6.

Podle popisu se mi nepodařilo přesně lokalizovat původní místo mostu, protože je popsán pouze jako most přes vodu u Klášterce,¹²³ což není pro přesnou lokaci dostačující údaj. Podle znalosti místní topografie mohu však říct, že most byl s největší pravděpodobností součástí cesty z Helmbašské/Michlovy huti do města Vimperka, odkud tehdy dále vedla větev Zlaté stezky. Na konci 17. století to jistě byla důležitá komunikace pro tuto a pochopitelně i další sklárny v okolí. Lze říci, že bylo v zájmu sklářů, aby most byl bezpečný a funkční a aby na něm mohl probíhat pro sklářské hutě tolik důležitý obchod.

Zřízení mlýna

V roce 1695 získal huťmistr Michael Müller od knížete Kristiána z Eggenberku další výsadu a to povolení vystavět ve svém hutním okrsku mlýn.¹²⁴ Mlýn vznikl na protékajícím potoce, jímž byl s největší pravděpodobností dnešní Světlý potok, a huťmistr ho stavěl na svoje náklady. Mlýn je také zakreslen na mapě uvedené v příloze na obr. č. 1. Podle výzkumů Jiřího Fröhliche jsou na místě dodnes patrné zbytky zdiva a náhonu.¹²⁵

Vystavění s sebou neslo také povinnosti. Huťmistr musel vrchnostenským úřadům ve Vimperku platit poplatek za mletí obilí, který činil 12 zlatých ročně.¹²⁶ Tento mlýn měl navíc sloužit pouze osedlým na huti, dělníkům a lidem, kteří na huti dočasně přebývali (například obchodníci). Na druhou stranu, jestliže by byl nedostatek vody ať již kvůli suchu nebo příliš dlouhé zimě, mělo být obilí převezeno pouze do vrchnostenského mlýna ve Vimperku. Kníže také vyžadoval předkupní právo; pokud budoucí huťmistři mlýn chtěli prodat, měli ho přednostně nabídnout vrchnosti.

Ačkoli zde lidé vzhledem k vysoké nadmořské výšce nemohli vypěstovat příliš obilí, usnadnil jim vlastní mlýn zemědělskou práci. Lze říci, že vystavění mlýna a následné mletí vlastního obilí podporovalo samostatnost hutě po hospodářské stránce.

¹²³ ...uber der Wasser auf dem Clösterlingersberg gegen den Freyung; SOA Třeboň, Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798 , inv. č. 183, sign. IV K, kart. 6.

¹²⁴ Tamtéž, inv. č. 494, sign. VI M ō No 3a, kart. 32.

¹²⁵ J. Fröhlich, Sklárny.

¹²⁶ Pro srovnání gruntovní činže činila 20 zl. a poplatek za les 35 zl.

Na základě toho můžu také tvrdit, že i huťmistr měl určitě silnější postavení, když nemusel být touto tehdy zásadní surovinou být na vrchnosti závislý.

ZÁVĚR

Věhlas sklárny a prosperita sklářů Michlovy hutě mělo na svědomí několik faktorů a tak trochu i náhod. Jedním z faktorů byly dosud nepřístupné šumavské lesy s dostatkem dřeva vhodným pro těžbu a zpracování, které se vrchnost snažila zužitkovat a nově vzniklé území kolonizovat. Do karet sklářům také hrála konjunktura poválečného období. Začal se obnovovat obchod se zahraničím a opět stoupala natalita, a tak byl i dostatek kolonizátorů. Navíc během pobělohorské rekatolizace začalo do jižních Čech proudit německé katolické obyvatelstvo, které se v příhraničí usazovalo. Přišla tak i řada sklářských rodin s novými inovačními podněty pro výrobu. Ovšem to vše by se neobešlo bez vrchnosti, které byla nakloněna jak těžbě dřeva a kolonizaci Šumavy, tak se také snažila podporovat podnikání a vylepšovat postavení poddaných na svém panství. Touto šlechtou byl právě nově příchozí rod Eggenberků s hlavním představitelem Janem Kristiánem.

Zásadním však bylo, že v období baroka, kdy si lidé oblíbili honosnost, zdobnost a luxus, objevil Michael Müller křídové sklo, které bylo svými vlastnostmi vhodné pro brus a řezbu. A tak skleněné výrobky mohly splňovat náročné požadavky baroka na dekor. Navíc výroba čirého křídového skla byla mnohem levnější než tehdy žádaný, ale drahý křišťál. Není proto divu, že tento objev Michlově huti přinesl věhlas i bezkonkurenční obchodní vztahy. Jak jsem zjistila, sklo z Michlovy huti pronikalo do celé Evropy, Ameriky a dokonce i Indie.

Na základě mého bádání mohu také usoudit, že Michlova huť byla především v období prosperity v 17. a v první polovině 18. století vlastně samostatnou jednotkou. A to i přes počáteční problémy v první polovině 17. století, kdy se sklářství na této huti příliš nedařilo a začínala pomalu chátrat. Huť byla nezávislá nejen ve sklářské výrobě, neboť si sama byla schopna zajistit většinu surovin pro výrobu skla, ale i hospodářsky. Měla široké hospodářské zázemí. Jak jsem zjistila, Michlova huť měla vlastní pole, louky a pastviny, logicky zde fungoval také chov dobytka. Huť měla veškeré nástroje pro obhospodařování půdy a nakonec dokonce i vlastní mlýn. Díky tomu všemu byla méně závislá na jiných městech či vesnicích. Musíme totiž vzít v úvahu, že v téměř tisíci metrech nad mořem nelze vypěstovat například tolik obilí, aby byla zcela pokryta potřeba hutě.

Není však pochyb, že se od této určité nezávislosti odvíjelo také postavení huťmistrů. Především v období vedení huti Michaelem Müllerem, kdy Michlova huť

zaznamenávala velké výrobní a obchodní úspěchy, měl huťmistr téměř neohrožené postavení. To bylo navíc podpořeno udělením privilegií v roce 1686, které zahrnovalo osobní svobodu a osvobození do roboty a dalších povinností vůči vrchnosti. Určitě souhlasím s Františkem Marešem, který tvrdil, že skláři již nevystupovali jako poddaní prosebníci, ale měli stále větší sebevědomí. Obecně byli totiž skláři vnímáni ve společnosti jako vážení odborníci, vždyť jen oni sami znali do detailů postup výroby skla i přesný recept, který byl vždy velkým rodinným tajemstvím.

Proto se také Michael Müller jako objevitel zcela nového a velmi úspěšného křídového skla těšil velkého obdivu i váženosti. Dodnes je toho viditelným důkazem kaple a zároveň hrobka rodiny Müllerů. Müller touto barokní stavbou jistě chtěl reprezentovat jak svoji váženost, tak i své bohatství.

Josef Blau tvrdí, že skláři postupně napodobovali šlechtické manýry.¹²⁷ Jak uvádí literatura, kamenný dům, v němž rodina Müllerů bydlela, se svou zdobností podobal malému zámečku. Hlavně v období prosperity hutě si tedy skláři užívali blahobytu a luxusních předmětů. Takovým důkazem byla i pozůstalost Michaela Müllera, kterou tvořilo několik zbraní i knih. Ovšem spíše než šlechtě nebo naopak vesnickým sedlákům se svými kulturními projevy podobali bohatším měšťanům. Müllerové totiž neužívali žádný predikát, ani nebyli povýšeni do šlechtického stavu, jak to bylo u jiných sklářských rodin, na druhou stranu se v písemnostech často objevoval odkaz na objev křídového skla.

Ovšem celkové postavení skláře i samotné Michlovy hutě se odvíjelo dle úspěchu ve výrobě a obchodu. Důležitým faktorem byla i náklonnost vrchnosti a samotné chování huťmistra. I když se Valentin Müller snažil udržet věhlasnou kvalitu svých výrobků a používal stejný recept jako jeho otec, hromadily se na něj stížnosti od obchodníků i vrchnosti. Přesto měla sklárna takové zázemí a obchodní styky, že i liknavější přístup Valentina Müllera Michlovu huť ve svém postavení nijak výrazně neohrozil. Valentin, nejen že udržel Michlovu huť, ale vystavěl další huť v Božejově. Bohužel sklárny byly navíc příliš závislé na dostatku dřeva, jehož ochranu si předsevzala také nová vrchnost nastupující v roce 1719, tedy Schwarzenberkové. Navíc se huť postupně dostávala do zadluženosti. Michlově huti nakonec nepomohla ani snaha

¹²⁷ J. Blau, Glasmacher.

založit dceřinou huť, která měla revír s dostatkem lesů, ani její dražba a noví majitelé. A tak pece ve slavné Michlově huti byly vyhašeny.

Přestože není dochována pozemková kniha Michlovy hutě a nedochoval se bohužel ani rodinný archiv Müllerů, myslím si, že o této sklárně je možné zjistit ještě více informací. Zaměřovala jsem se především na období Michaela Müllera, který pro mě zpočátku bádání působil jako stěžejní osobnost pro vývoj Michlovy huti. Je také pravda, že díky objevu křídového skla, obchodu a privilegiím se v dochovaných pramenech objevuje častěji nežli ostatní huťmistrů této huti. Přiznávám však, že se mi nepodařilo zcela vystihnout například přesnější majetkovou držbu sklářů, ale kvůli rozsahu i širšímu zaměření práce jsem se na ni nemohla již více zaměřit.

Myslím si, že existují i další mezery v bádání o této huti. Zatím se nikdo nezabýval například spory huťmistrů s dělníky, vrchností nebo se sousedními skláři. Domnívám se, že právě tyto prameny by mohly více přiblížit postavu Valentina Müllera, který, jak se zdá, se v literatuře objevuje jen díky své tragické smrti. Určité výsledky by mohlo přinést bádání zaměřené konkrétně na rodinu Müllerů a jejich rodinné vazby na další sklářské rodiny a sklářské hutě, protože jak bývalo zvykem, sklářské rody často uzavíraly sňatky mezi sebou.

Za cenné na svém výzkumu považuji krátké přiblížení všech huťmistrů Michlovy hutě. Podařilo se mi také stručně nastínit práva a svobody a zároveň povinnosti sklářů na Michlově huti. Cením si rovněž pokusu o představení hmotné kultury studované hutě. Především překlad nástrojů a vybavení hutě, kde jsem často řešila doslova překladové perličky, vyžadoval nejen samotnou znalost sklářského náradí a vůbec postupu výroby skla, ale také jazykových změn v německém jazyce. Musím uznat, že zásadně mi pomohl Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí od docentky Bokové¹²⁸ a především konzultace s Mgr. Miroslavou Smíškovou.

Nakonec bych mohla také přidat spokojenost se splněním osobní motivace, neboť každá informace kterou jsem zjistila, mi přiblížila historii místa, ve kterém jsem vyrůstala a dodnes žiji. Celkově bych mé bádání zhodnotila spíše jako příspěvek a střípek daleko bohatší historie této slavné huti.

¹²⁸ H. Boková – L. Spáčilová, Stručný raně novohornoněmecký glosář.

Prameny a literatura

1. Nevydané prameny

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Český Krumlov, fond Velkostatek Vimperk (staré oddělení) 1314- 1798:

inv. č. 123, sign. III K α No 11, kart. 4 (Založení kaple 14 pomocníků u kostela sv. Bartoloměje ve Vimperku sklářem Michaellem Müllerem v Michlově huti)

inv. č. 183, sign. IV K, kart. 6.(Závazek skláře v Michlově huti o udržování mostu přes potok na staré cestě z Klášterce do Lipky)

inv. č. 453, sign. VI G No1f, kart. 30. (Soupis dobytka, sklářského a hospodářského nářadí pořízený při převzetí hutí v Michlově huti a Boubské)

inv. č. 6280, sign. No 13, č.m. 13. (Mapa pozemků náležejících k Michlově huti)

inv. č. 5901, sign. VI G ζ 1, kart. 802. (Zřizování a rušení skláren na panství, zprávy o stavu skláren, privilegia sklářů)

inv. č. 494, sign. VI M δ No 3a, kart. 32. (Jan Kristián z Eggenberku uděluje skláři Michaelu Müllerovi v Michlově huti povolení ke stavbě mlýna a k užívání některých výsad)

inv. č. 448, sign. IVG ζ No 1a, kart. 30. (Opis privilegií udělených skláři Michaelu Müllerovi v Michlově huti)

2. Seznam literatury

BOKOVÁ, Hildegard – SPÁČILOVÁ Libuše, *Stručný raně novohornoněmecký glosář k pramenům z českých zemí*, Olomouc 2003.

BLAU, Josef, *Glasmacher in Böhmer- Bayerwald in Volkskunde und Kulturgeschichte*, Regensburg 1954.

BŮŽEK, Václav – KUBÍKOVÁ, Anna - ZÁLOHA Jiří, *Baroko v Českém Krumlově*, Třeboň 1995.

DRAHOTOVÁ, Olga a kolektiv, *Historie sklářské výroby v českých zemích- I. díl*, Praha 2005.

FRÖHLICH, Jiří, *Jména šumavských skláren*. In: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 30, 1993, č. 3, s. 170-172.

FRÖHLICH, Jiří, *Nové poznatky z povrchového průzkumu zaniklých šumavských skláren*, Výběr 46, 2009, č. 2, s. 83-91.

- FRÖHLICH, Jiří, *Sklárny střední Šumavy. Výsledky archeologického průzkumu*, Sušice 1989.
- HAJNÍK, Roman, *Vývoj kolonizace a jmen obcí v okrese Prachatice*, České Budějovice, 1991 (= diplomová práce na PF JU).
- HRDLIČKA, Josef, *Hodovní stůl a dvorská společnost*, České Budějovice 2000.
- KALNÝ, Adolf, *Soupis urbárů jihočeských archivů 1378-1773*, České Budějovice 1976.
- KAŠIČKA, František – NECHVÁTAL, Bořivoj, *Tvrze a hrádky na Prachaticku*, Prachatice 1990.
- KLOFÁČ, Radko, *Jihočeské sklářství 14. - 20. století*, České Budějovice 1993.
- KOLEKTIV AUTORŮ, *Vimperk- město pod Boubínem*, České Budějovice 1979.
- KORYCHOVÁ, Markéta, *Každodenní život v českokrumlovské zámecké rezidenci za Eggenberků*, České Budějovice 1996. (= diplomová práce na PF JU)
- KUBÍKOVÁ, Anna, *Das Kulturleben am Hofe der in Böhmen ansässigen Eggenberger*, Opera historica 5, 1996.
- KUBŮ, František- ZAVŘEL, Petr, *Zlatá stezka. Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty*, České Budějovice 2007.
- KUDRLIČKA, Vilém- ZÁLOHA Jiří, *Umění šumavských sklářů*, České Budějovice 1987.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *Dějiny v obrazech. České země v době baroka*, Praha 1994.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *Šumavské sklářství*, Sušice 1996.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *Příběhy šumavských sklářů*, Plzeň 2011.
- LYSÝ, František, *Z šumavských lesů*, České Budějovice 1989.
- MAREŠ, František, *České sklo*, Praha 1893.
- PÁNEK, Jaroslav, *Životy posledních Rožmberků. Velmoži české renesance*, Praha 1989.
- PANENKOVÁ, Duňa, *Průvodce uměleckohistorickými sbírkami*, Sv. 1- Sklo jihočeské šlechty, Praha 1994.
- PUHANI, Josef, *Chronologische Notizen zur Geschichte von Winterberg und Umgebung 1195-1926*, Winterberg 1926.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze království českého*, XI. Prácheňsko, Praha 1997.
- SOLAR, Jan, *Život a poměry na vimperském panství za vlády posledních Rožmberků*, in: Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích 30/3, 1993, s. 164-169.

SOLAR, Jan, *Staré skelné hutě na Šumavě*, Šumavský kalendář, 1992, s. 121-124.

STARÝ, Václav, *Památky Prachaticka a Vimperska*, Prachatice 1969.

VONDRUŠKA, Vlastimil, *Sklářství*, Praha 2002.

Seznam příloh

Obr. č. 1- Mapa celého okrsku Michlovy Hutě z roku 1721

Obr. č. 2- Detail sklářského komplexu

Obr. č. 3- Plán sklářské huti a její vybavení z roku 1727

Obr. č. 4- Michlova Huť v současnosti

Obr. č. 5- Kaple 14 pomocníků založená Michaellem Müllerem

Obr. č. 6- Ukázka páteříků vyráběných na Michlově huti

Přílohy

Obr. 1

Mapa celého okrsku Michlovy Hutě z roku 1721

Obr. 2

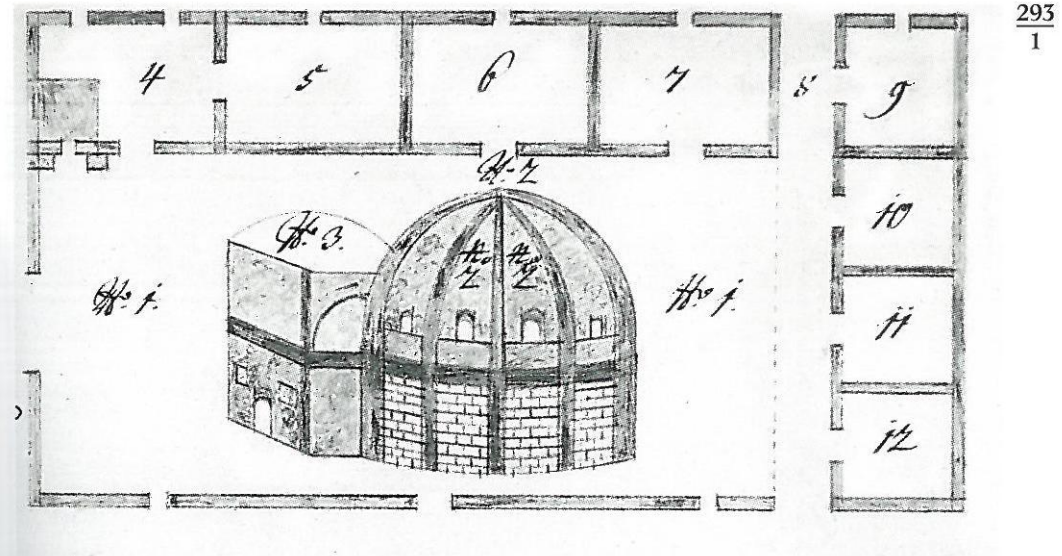
Detail sklářského komplexu na Michlově huti

Obr. 3

Plán sklářské huti a její vybavení z roku 1727

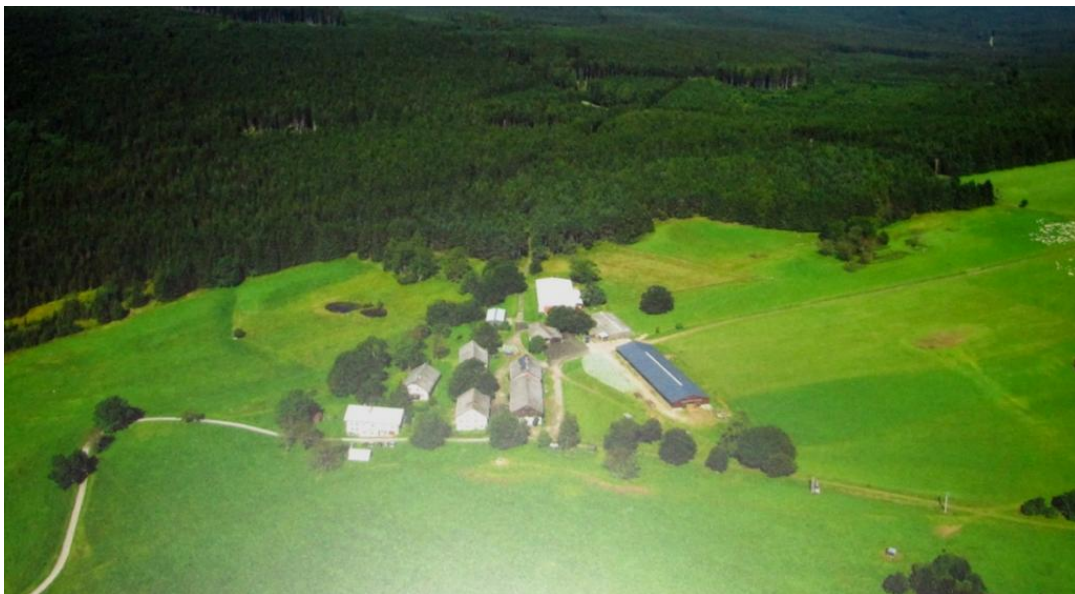
V (5)

Sklářské huti a jejich vybavení. 1 – plán Kubovy huti na Vimpersku z roku 1727 (SOA Český Krumlov, fond Vs Vimperk); půdorysný plán sklárny vyrábějící tabulové sklo s pohledem na tavici (2) a chladicí (3) pec v hlavní hale (1); kancelář sklárny (4) s komorou (5), sklad skla (6), sklad tabulového skla (7), průjezd sklárnou (8), sklad materiálu (9), úpravnické pece (Scheitter Dör-Offen, Tämper-Offen, Strökh-Offen); 2 – česká sklářská dvoukomorová pec v technickém výřezu z roku 1770 (SÚA, Praha, obálka mapy a plánů). Ukazuje tři rozdílné pece, každá se so-

Obr. 4

Michlova huť v současnosti

Obr. 5

Kaple 14 pomocníků založená Michaelem Müllerem

Obr. 6

Ukázka páteříků vyráběných na Michlově huti

